ANUL I. No. 6 IUNIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA

Amurg, lângă Tighina.

SUMARUL:

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-l

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C., — Ceslav Ambrajevici, — Arbore Zamfir, — Acatatov Mihail, — Antohi Panait, — Balan St., — Balbareu I., — Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A., — Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ştefan, — P. Bajbeuc-Melicov, — Cazacu Aurel, — Cernăianu Constantin D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ştefan, membru al Academiei Române, — Al David, — Constantinescu-Iaşi Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Ciuflec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitraşcu Ion, — Fală Protir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V., — Miron C. Holban, — Hotnog T., — Haneş V., — Iacobescu Th., — Iov D., — Ioncu T., — Ionescu Darzeu, — Ispir Mircea, — Luţcan Anton, — Laşcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh., — Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I. — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Protiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Constantin, învăţător, — Smochină Nichita, — Cezar Stoica, — Spătaru N., — P. V. Stefănucă, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Ştirbu T. A.

ANUL I. No. 6 IUNIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc“

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Chemarea brazdei

In vestmânt de verde până în zare,
De azur și spornică lumină;
Pe traseu de brazdă 'n răsturnare
Și sub zvon de zumzet în surdină,—
Zilnic defilează 'n sărbătoare
Mândra noastră primăvară plină.

Intr'o încordare de gândire,
De nădejde și voință vie,
Lumea muncitoare cu grăbire
Impânzește dealuri și câmpie,
Ici în cete, colo 'n răsâpire —
La porunca brazdei ce îmbie.

Zile de zămislitoare muncă!
Nimeni nu-i cu gândul ca să fugă
De la sfânta, din străbuni, poruncă:
A lucra e farmecul de rugă,
A munci e dorul ce te-aruncă
De-a creia odor din buturugă!..

In aceste zile de robotă
Cine n'are fruntea asudată,
Nu cunoaşte, bietul, nici-o iotă
Din a vieţii carte ferecată
Şi va fi trecut în ea c-o notă
De fiinţă fără judecată.

Lenea e o boală de ocară,
Cu dangale slute, ruşinoase.
Numai cei cu-a anilor povară,
Sau cu moartea încuibată 'n oase,
Nu pot tinde ca odinioară
La plăcerea muncii sănătoase.

Voi copii ai firei şi ai ţării,
Nu scăpaţi o zi de lucru spornic, —
Prindeţi lacom şi nu daţi uitării
Glasul chemător şi dornic
Ce răsună din cuprinsul zării
Şi deşteaptă ca un zvon de ornic.

Pan. Halippa

CUGETARI.

De **Paul Gore**

Să nu fim pretenţioşi faţă de trecut, asta nu are nici un înţeles, însă să fim pretenţioşi faţă de prezent şi prudenţi pentru viitor.

Infăptuirea reformelor este o operaţie grea şi scumpă pentru orice organism de stat. Nici un stat nu poate să trăiască într'un schimb permanent de reforme. De aceia, dacă statul introduce vr'o reformă ea trebue să fie bine studiată, bine chibzuită şi bine alcătuită. Ca şi o persoană particulară, statul se decide la o operaţie după multă chibzuială, şi hotărîndu-se, convoacă specialişti, cari fac operaţia într'un mod radical şi nu fac întâi o ciornă. Specialiştii, în orice caz, sânt indispensabili.

Amintiri din anul unirii în Basarabia

Chişinău, 1918, Ianuarie 26. — a) *Am avut o convorbire cu învăţătorul Petre Tomacinski, din satul Frumuşica, jud. Soroca. Luase parte la sărbătoarea de 24 Ianuarie, care se ţinuse în sala teatrului din Chişinău, unde pentru întâiaş dată, artiştii Teatrelor Naţionale din România jucau piese cu subiect românesc. Invăţătorul basarabean povestià cu bucurie, despre atmosfera de entusiasm naţional, despre strigătele de „vivat România, vivat Basarabià“, ce izbucneau din piepturile ascultătorilor. Artiştii au fost chemaţi de nenumărate ori. Invăţătorul mi-a povestit în deosebi despre o feerie, în care apăreau trei femei, reprezentând ţările româneşti, redeşteptate: întâiu, totul erà în întunerec, apoi începeà să se vadă, definindu-se din ce în ce mai bine, trei femei, cari dormiau; una câte una s'au deşteptat pe rând... „La început, nimeni nu înţelegeà ce este. Apoi s'au lămurit. Şi-atunci, a fost deajuns să înceapă unul să strige „Trăiască România“, că toată lumea din sală a pornit cu aplause şi cu strigăte puternice de entusiasm naţional“.*

Din toată povestirea învăţătorului se vedeà bucuria ce-i învăluia sufletul faţă de această mişcare de redeşteptare naţional-românească în Basarabia. Mereu repetă: „e bine, e frumos“.

In altă ordine de idei, arătà caracterul curat românesc al numirilor toponimice, în Basarabia: numele de localităţi, Corneşti, Bucovăţ, Buciumeni, Văleni, Găleşti, Frumuşica, etc. Mi-a mai spus c'ar fi bine să se scrie cărţi de agricultură, pentru ţăranii de peste Prut.

Cum erà de faţă, la convorbirea noastră şi un inginer silvic, de origină macedonean, am căzut de acord ca acesta să se ducă la Ministerul de Instrucţie, là Iaşi, şi să-i ceară să sprijine publicàrea unor astfel de cărţi, atât de necesare în Basarabia.

b) *Inginerul macedonean, d-l Teju, care erà mobilizàt ca sublocotenent, cu serviciul la Chişinău, ne-a povestit un fapt caracteristic*

„Am fost trimis cu un pluton de soldaţi în satul Văleni. Am intrat în sat cu oarecare teamă; nu cunoşteam oamenii. De-aceea mi-am aşezat soldaţii unul după altul, la depărtare de zece paşi fiecare. Aşà am înaintat până la primărie, unde am strâns fruntaşii satului şi le-am explicat rostul venirii mele. Apoi, am început să le vorbesc şi altele, despre Românii dela noi, despre Românii din alte părţi, de năcazurile lor şi de năzuinţele lor. Atunci, cei mai bătrâni au prins a vorbì mai desgheţat şi a povestì despre ce-şi mai aduceau aminte. Unii ştiau crâmpeie din istorie, de când Basarabia erà unită cu Moldova; unul dintre cei mai bătrâni plângeà, povestindu-şi amintirile. Am avut prilejul să-i îmbărbătez, să le vorbesc aşà cum îmi spuneà sufletul.

„Când am dat să plec, nu ne-au lăsat; ne-au adus vin şi plăcinte calde, făcute atunci pentru soldaţii mei. Toţi ne-au ospătat cu bucurie mare".

c) *Mi s'a spus că la recepţia dela D-l General Broşteanu, comandantul trupelor româneşti în Basarabia, în ziua de 24 Ianuarie 1918, reprezentanţii autorizaţi ai Basarabiei au vorbit deschis de alipirea ţării lor la România, dar au adăugat: „Să facem aşà ca să easă bine!" Vorbele acestea le-a spus însuşi preşedintele Sfatului Ţării.*

27—31 Ianuarie 1918. a) *Zile frumoase, zile de zbucium, de năzuinţi întrevăzute, au fost aceste întâi zile ale şederii noastre la Chişinău. Nevoile şi preocupările personale se şterg, se uită cu totul, faţă de interesul faptelor de ordin general, al Românilor de aici.*

Am găsit 15 profesori băjenari, din Ardeal, Bucovina şi România, strânşi în jurul cercului „România Nouă", care luptă prin gazeta cu acelaş nume, pentru unirea politică a neamului românesc de pretutindeni.

Din vechiul regat, între alţii, d-l D. Munteanu-Râmnic, care scoteà la Ploeşti o foaie intitulată „România Viitoare", şi fratele meu, d-l Petre V. Haneş, cunoscut ca cercetător literar al scriitorilor români, pe cari îi edità la editura „Minerva" din Bucureşti.

Din Transilvania erà d-l O. Ghibu, care a publicat la Chişinău foaia „Ardealul", continuată cu „România Nouă", iar din Bucovina cunoscutul publicist G. Tofan.

Profesorul G. Murgoci făceà studii de agrogeologie.

Toţi profesorii români băjenari făceau lecţii de limba română, fie la şcoli, fie în particular.

Păcat numai că lucrau izolat unii de alţii; fiecare îşi alesese metoda pe care o credea mai bună. Nu se vedeà o linie unitară de conduită didactică, care singură ar fi dus la un rezultat mai iute obţinut.

Dar eram în epoca de pregătire; erau primele frământări din cari trebuià să iasă mai târziu cărarea cea bună, limpede, bine bătăturită, spre binele românesc. Toate energiile româneşti se vor strânge cu timpul, la ele se vor alipì toţi oamenii de ispravă din Basarabia, şi astfel se va pornì să bată cu tărie, vântul de prefacere, în sensul vederilor şi dorinţelor noastre.

b) La Generalul Broşteanu. — *Eram patru profesori, sosiţi în misiune culturală în capitala Basarabiei. Dorinţa noastră de a lucrà trebuià să se potrivească cu îndrumările ce ni-ar fi dat şeful suprem al armatei române de ocupaţie.*

Astfel am avut toţi ideea să vorbim cu Generalul Broşteanu.

Un om de statură înaltă, cu o atitudine degajată, cu faţa, privirea şi vorba nespus de prietenoase. Sufletul lui, de o bunătate şi o simţire de neam fără margini.

„Da, aţi venit în vederea propagandei româneşti, bine cunoscute“, ne-a spus dânsul, îndemnându-ne să întreprindem această campanie, prin presă.

I-am arătat dorinţa noastră, de a face un curs public, de limba, istoria şi geografia României, pentru Moldovenii doritori şi pentru soldaţi.

In direcţia aceasta, autorităţile militare şi-au dat tot interesul, punându-ne la dispoziţie o sală largă şi încăpătoare.

c) La Comisiunea interaliată.

Am luat contact cu unul din reprezentanţii români în comisiunea interaliată. Am cunoscut astfel părerile guvernului român cu privire la organizarea unor cooperative şi căminuri, pentru înlesnirea refugiaţilor români în Basarabia, precum şi pentru înlesnirea grupului de profesori, ziarişti şi diferiţi misionari români în ţara de peste Prut.

Cu acel prilej, am cunoscut pe doi miniştri basarabeni, Ion Pelivan, ministrul de interne, şi Ioncu, ministrul de finanţe. Am

avut astfel prilejul a cunoaşte pe doi din fruntaşii vieţii basarabene, în acele momente de prefaceri sociale. Oameni de mult bun simţ, simpli la vorbă şi curaţi la suflet, pătrunşi de marile griji şi greutăţi ale ţării.

Am auzit vorbindu-se de un proiect economic, spre a se înlăturà mijlocitorii dintre ţăranii vânzători şi cumpărători şi spre a se duce o luptă de afirmare a elementului românesc.

Din vorbele lor, se mai vedeà grijà de armată şi banul Statului, de onestitatea cuvântului şi de propăşirea prin autonomie şi libertate.

1 Februarie 1918. a) *Nu sunt destui oameni la Chişinău! Vorbesc de oameni de isprăvă, de Moldoveni adevăraţi. Pe mulţi i-au prins vremurile, în Rusia, iar mulţi dintre cei de-aici sunt otrăviţi de streini.*

Din regimentele basarabene vin mereu ştiri de nesupunere, de revolta soldaţilor împotriva comandanţilor lor.

Comandamentul militar român ar fi împuşcat 17 soldaţi moldoveni, cari au vrut să-şi omoare ofiţerii!

Evreii, prea mulţi la oraşe, duc o propagandă ascunsă, împotriva noastră. Bolşevici, sunt destui pe pământul Basarabiei. Finanţele ţării sunt sleite. Funcţionarii neplătiţi de câtevà luni.

La Directoratul învăţământului, un om slab şi nepatriot. Refacerea şcolilor în înţeles moldovenesc merge greu; înăuntrul şcolii, mulţi duşmani curentului naţional.

Pe pământul „independent" al Republicii moldoveneşti trăesc încă armate streine, duşmănoase: fronturi de armată poloneză, soldaţi ruşi. Uniforma rusească stă încă pe umerii Moldovanului scuturat de robie.

b) Şcoala Doamnei Catacazi. — *Doamna Catacazi face parte dintr'o veche familie basarabeană. Pe vremuri bogată, în vremea aceasta mai strâmtorată, a luat hotărîrea să înfiinţeze nişte cursuri de limba română, pentru funcţionari. Erau mai multe grupe, fiecare cu profesorul său.*

2 Fevruarie 1918. — *Un grup de învăţători din România au sosit la Chişinău, ca să facă propagandă culturală în diferite centre ale Basarabiei. Intre ei, sunt elemente de valoare, oameni de frunte ai satelor, apostoli ai neamului. Au luat contact cu fruntaşii vieţii basarabene şi în trei zile s'au risipit fiecare într'o parte a ţării.*

3 Fevruarie 1918. — Societatea Făclia *şi-a votat statutele. Scopul e naţional, ca al Ligii culturale din România. In programul de activitate sunt prevăzute: teatru, Universitate populară, şcoli, biblioteci, etc. Sediul: Hotel de France.*

Cursuri de limba română. *Profesorii veniţi din „ţară“ au dat ideea înfiinţării unui curs public de limba română. Cu ajutorul comandamentului, s'a pus la dispoziţie în acest scop, o sală la I-ul Gimnaziu, în Kievscaia, unde erà instalat Polcul Moldovenesc.*

In acelaş timp, Făclia *a întocmit un program al său, cu acelaş scop, alcătuit după cum urmează:*

ŞCOALA MOLDOVENEASCĂ

No. 1

A SOCIETĂŢII „FĂCLIA“

Invăţătura se dă în toate zilele la Gimnaziul No. 1, din uliţa Kievscaia pe grupe:

Grupa	*I*	*dela*	*9— 9^{50}*	*cu*	*D-l*	*Prof.*	*Seb. Bornemisa*
„	*II*	„	*10—10^{50}*	„	„	„	*D. Munteanu-Râmnic*
„	*III*	„	*11—11^{50}*	„	„	„	*Vasile V. Haneş*
„	*IV*	„	*12—12^{50}*	„	„	„	*Haralambie Popa*
„	*V*	„	*1— 1^{50}*	„	„	„	*Virgil Tempeanu*
„	*VI*	„	*4— 4^{50}*	„	„	„	*Axente Banciu*
„	*VII*	„	*5— 5^{50}*	„	„	„	*Vasile Greciuc*
„	*VIII*	„	*6— 6^{50}*	„	„	„	*I. I. Căprescu*
„	*IX*	„	*7— 7^{50}*	„	„	„	*Petre V. Haneş*

Intr'o grupă se primesc numai 25 de ascultători.

Grupele II, III, VIII şi IX sunt toate prinse. Celelalte sunt slobode şi cine vrea să poftească să facă arătare la biuroul „Făcliei“, Mihailovscaia 52, dela ceasurile 10—2 şi 5—7.

Membrii Societăţii primesc învăţătură fără plată. Ceilalţi plătesc 3 ruble pe lună.

Această şcoală moldovenească s'a deschis la 12 Fevruarie.

Patru serii de elevi au fost alcătuite de ofiţerii şi soldaţii Polcului Moldovenesc; celelalte serii de diferiţi doritori din publicul Chişinăului.

Universitatea populară. *La sediul Societăţii „Făclia" s'au strâns mai mulţi cărturari moldoveni, ca Pan. Halippa, I. Pelivan, Erhan, Eustin Fraţiman, Ţanţu, Porucic, Usinievici şi D-na Dr. Alistar, precum şi profesorii refugiaţi români Murgoci, P. Haneş, D. Munteanu-Râmnic, V. V. Haneş, apoi Sergiu Cujbă, Balamace, etc., şi au pus bazele Universităţii populare din Chişinău. Universitatea e pusă sub auspiciile Societăţii „Făclia" şi e sprijinită de Ministerul de Instrucţie al Basarabiei, Comisia şcolară, Liga culturală a femeilor, Societatea de cultură a Românilor din Basarabia, Cercul „Cuvântul Moldovenesc" şi Centrul studenţesc.*

Scopul Universităţii erà: de a răspândi cultura şi ştiinţele în popor, de a lucrà pentru redeşteptarea şi educarea conştiinţei moldovene, de a stăruì prin toate mijloacele la răspândirea limbii şi literaturii române în popor şi clasele culte.

Universitatea se va conduce, în spirit autonom, de un comitet administrativ şi de consiliul profesorilor.

S'au fixat următoarele cursuri:

1.	Istoria politică a Românilor	*cu Prof. G. Tofan*
2.	Istoria socială, culturală şi economică a Românilor	„ „ *D. Munteanu-Râmnic*
3.	Istoria limbii române	„ „ *V. V. Haneş*
4.	Istoria lileraturii române	„ „ *P. V. Haneş*
5.	Geografia generală a României şi în special a Basarabiei	„ „ *G. Murgoci, Porucic, Pan. Halippa şi Panteleef*
6.	Istoria bisericii române	„ „ *O. Ghibu, E. Fraţiman şi Preotul Bejan*
7.	Prelegeri de Drept	„ „ *I. Pelivan şi Sergiu Cujbă*
8.	Medicină populară	„ *D-na D-r Alistar*
9.	Bacteriologie şi epizotologie	„ *D-l Usinevici*
10.	Agronomie	„ *D-l Matcovski*
11.	Ştiinţe naturale	„ *D-nii Porucic, Usinevici, Panteleef şi Murgoci*

Inaugurarea Universităţii populare din Chişinău s'a făcut la 18 Fevruarie 1918. O dare de seamă amănunţită a publicat „România Nouă", din 20 şi 21 ale acelei luni.

La 20 Fevruarie, am început seria de lecţiuni la cursul de istoria limbii române. Ele au tratat despre : Părerile învăţaţilor despre origina limbii noastre; Elementele constitutive ale limbii; Locul de naştere al limbii române; Dialectele; Desvoltarea limbii române până în veacul al XVI-lea; Limba română ca icoană a vieţii culturale ; Limba literară ; Curente linguistice şi literare; Influenţa franceză; Contribuţia lui Alecsandri şi Eminescu la înfrumuseţarea şi îmbogăţirea limbii; Desăvârşirea limbii literare prin opera lui Al. Odobescu.

Lecţiile de istoria limbii române s'au prelungit până la finele lunii Iulie 1918.

Am ţinut şi două conferinţe la matineurile de Duminică, ale Universităţii populare; una despre Idealul ostăşesc în literatura română *şi alta despre* Poeţii basarabeni de astăzi.

Ascultătorii lecţiilor mele erau vreo 15 ofiţeri basarabeni, vreo 10 institutoare dela şcoala D-nei Catacazi, vreo 10 studenţi şi studente, câtevà persoane particulare, iar cu începere dela 1 Maiu, numeroase învăţătoare şi învăţători, câţivà profesori secundari şi apoi publicul flotant.

V. V. Haneş

INDEMNURI

De **B. P. Haşdeu**

Români, se cuvine a ne gândi pe prima linie la cele româneşti. Români să fim, orice am face şi oriunde am nimeri.

*

Cine se teme a fi român totdeauna, sub pretext de oportunitate, nu e român niciodată.

*

Românismul este umanitate, libertate şi adevăr. Cosmopolitismul — egoism, sclăvie şi minciună.

Acorduri uitate

UN ADOLESCENT VISEAZĂ:

E plină de cântec grădina.
Sub cerul întins şi senin
Amurgul îşi cerne lumina,
Iar umbra-i se-aşterne deplin...

In liniştea sfântă a sării
De argint par salcâmii din drum...
Poporul de flori, înstelării
Inalţă cântări de parfum...

...Şi'n sara aceasta târzie,
Cu linişte, vis şi pustiu,
Mi-i gândul la dulcea mea Lie —
Şi plâng... aşa... fără să ştiu...

O FATĂ DESAMĂGITĂ SCRIE:

Iubite, se distramă
Iubirea ta, răceşti;
Iubite, îmi dau seamă
Că nu mă mai iubeşti.

Iubite, faţa-ţi bună
Din mintea-mi pic cu pic
Se scurge: o minciună
Topită 'ntr'un nimic...

Mă sbat în crunt răsuflet,
Dar gura-ţi n'o mai ştiu.
Iubite, 'n al meu suflet
Se face iar pustiu...

UN BĂRBAT SINGURATEC SUSPINĂ:

Afară plânge ploaea... strada-i tristă...
Sub geam amurgul vânăt trece,
Fluturând cernita lui batistă...
Tăcere umedă şi rece...

Stau singur în odae... şi gândesc...
Pe-obraz se scurge-o lacrimă... tresar...
Uitate vise 'n suflet se trezesc:
Imi aduc de tine aminte iar...

Ce faci tu oare acum? Pe unde eşti, —
Prinţesa mea din vremuri depărtate?
Cânţi poate la pian acum? Citeşti?
Imbrăţişezi copilul? Dormi? Sau, poate

In golul sur al liniştei de sară,
Visând în mica ta odae,
Asculţi şi tu cum plânge afară
Povestea noastră 'n stropii reci de ploae?

Chişinău, 1932.

Al. Terziman

Vis și viață

Pe patul meu de scânduri,
Trudit de al vieții chin,
M'am scufundat în gânduri
Ș'am adormit senin.

Priveliști minunate
Mi s'au deschis în vis
Și drumuri fermecate
M'au dus în paradis.

Cântări cerești, divine,
Auzul mi-au furat
Și îngeri mii și zâne
In cor m'au salutat.

Plăceri nicicând trăite
Ființa mi-au umplut
Și taine negrăite
Aevea le-am văzut...

Dar azi la deșteptare
Din prea frumosu-mi vis,
Viața mi se pare
Un fund adânc de-abis.

Zadarnic cerc icoana
Visărilor s-o scriu:
Nătângă-mi este pana
Și gându-mi e pustiu...

O, nu râvniți la viață
Voi cei ce știți visa:
Viața este-o hoață —
De rai ne fură ea.

Daniil Nichifor

Truşenii de altă dată.

Eh, sireacele crâşmele noastre răzăşeşti din Truşeni!... In lăuntru şi-n afara lor am învăţat eu a juca cazaciocul pe vine şi alte danţuri bărbăteşti, de unul sau de hurtă, ca: *Huleandra, Ţiitura, Ghilabaua, Tananaua, Huşanca, Ţapul, Corăbieasca, Hangul moldovenesc* şi *cel jidovăsc!...*

Acolo, — gâl-gâl-gâl din brâcacea cu vin — jumătate de veac in urmă, pe vremea ruşilor, — am învăţat eu o mulţime de cântece şi cetărături, precum şi fel de fel de *bazaconii, şotii, prujituri, şugubine, pătărănii, ghiduşii, limba păsărească, cinghilituri, vorba celuia şi jocuri de cuvinte.*

Că numai ce auzeai pe câte unul mai bengos cinghilind:

— „Cinghel, cinghel? — La cap pieptene, la coadă secere, — pricepe-te boule, cucoşu măgarule!“ [1])

Ori: — „Rădăcină pătrăcină — rari voinici o desbină?!“ [2])

Sau te îmbia să zici iute, fără poticneală, cuvintele cu pozna: — „Dă şi şipul în mâna mea!“. [3])

Tot acolo am aflat eu — din viu grai rămas din bătrâni în bătrâni, — cum era odată, în vremea de demult, traiul oamenilor pe aceste locuri ale Moldovei.

La noi în Truşeni erau patru crâşme răzăşeşti, câte una de fie-care din cele patru baştine — *Ivaşcova, Benga, Piscul şi Frasna* — pe cari au descălecat odineoară cei patru bătrâni, cari s'au aşezat aici: — la început ca odăeri, iar mai apoi au făcut şi sat; însă nu pe seliştea de acum, dar în altă parte, mai la faţă, pe locul numit *Târlâeşti*, lângă iazul cei mare de adineoară, cu peşte şi moară cu două pietre, din Valea Bâcului, unde se încep *Cheile Bâcului.*

Mai aveau truşenenii şi un ratoş, în afară de sat, la şleahul din Valea Bâcului, unde poposeau taberele de care încărcate cu povară, ce mergeau în susul sau josul Bâcului.

---

[1]) Cucoşul.
[2]) Cartea, ştiinţa de carte.
[3]) Sticla de vin sau de rachiu.

Crâşmele erau din bătrâni, fie-care baştină cu crăşma ei; şi răzăşii le închirieau gospodarilor doritori de crâşmărie, ear chiriea o beau frăţeşte la fie-care vadea.

Crâşmele erau deschise zi şi noapte, şi răzăşii veneau ca la ei acasă, chiar dacă n-aveau nimic de târguit. Vara beţivii şi leneşii satului se tolăneau pe prispă afară sau se grebănau în gârliciul beciului.

Partea femeiască n'avea voie să vie la crâşmă, cum era obiceiul în satele cele boereşti.

In faţa fie-cărei crâşme era câte un medean neîngrădit, pe care Duminica se hârjoneau flăcăii: se trânteau, se blenduiau, se jucau de a *mincea hălca* ori *de-a buhaiu;* cântau din telinci, din buciume şi trăgeau cu arcul, ca să vadă a cui săgeată sboară mai sus ori mai departe.

Seara, pe acest ţărcălan, se jucau coplejii: *de-a mijatca de-a harbujii* ori *băteau ciocârlia,* păn ce nu mai puteau oamenii[1] de sghihuitul lor şi-i luau mamele înduret, gonindu-i cu prăjina acasă.

La sărbătorile cele mari, cum sânt: Paştile, Sfântul Gheorghe, Ispasul şi Duminica Mare, pe aceste medeanuri se făcea joc cu lăutari, din scripcă-şi cobză, şi scrânciob cu roată, ca să se deie lumea *huţa-mprejur.*

Pe la chindeiu se încingea căte o horă mare, aşezată şi domoală, în care se prindeau şi însurăţeii. Bătrânii priveau cu bucurie, şi numai ce auzeai pe câte unul: — „Ian priviţi ce hoară mândră!.. Parcă-i la *Căinari!.*" Fiind că să povestea, că vre-o sută şi mai bine de ani în urmă, *pe vremea împărătesii Catirinii,* când a fost bătălia dintre rus şi turc, au luat ruşii o mulţime de moldoveni de *beilic,* ca să le fie de călăuze şi tălmăcitori sau să le care povara de proviant pentru moscali, iar călărimea de mazâli s-a luptat alătu i de cazaci împotriva turcilor la luarea Benderiului şi a Ismailului.

Şi deci atunci, când s'a încheiat pacea dela Căinari, dintre ruşi şi turci, a fost mare bucurie. Şi moldovenii din oastea rusească au încins atunci o horă românească de s-a dus pomina!... că s'au prins în ea şi ruşi şi turci!...

De atunci, când se vedea vre-o horă mândră şi frumoasă, se zicea: „Ce horă mândră!... Parcă-i la Căinari!..."

Pe la Sfântul Gheorghe, când îi codrul încheiat şi toată firea îndrăgostită, atunci demiaza, când se duceau lăutarii de la joc la masă, noi flăcăii trimiteam fetele la deal prin vii şi livezi. Ele plecau înainte, noi mai târzior ; şi când ajungeam prin partea locului, începeam a chiui ; dânsele ne răspundeau tot prin chiote, până ce dam unii de alţii şi ne întorlocam lângă vre-o fântână sau isvor. Apoi ne răzleţeam, perechi perechi ca nişte hulubaşi, pe câte o cărăruşă, pân ce ne găseam câte un cuibuşor pe iarbă verde, la umbra vre-unui copăcel sau în vre-o poeniţă din păduricea răzăşască.

Acolo pe iarba mătăsoasă, sub seninul cerului şi-n mirozna florilor, ne ispiteam şăgalnic şi ne şopteam, plini de fiori, cuvinte dulci de dragoste, mângâindu-ne încetişor peste ochi cu câte o crenguţă de liliac înflorit... In jurul nostru vuia văzduhul de bondari şi albine... iar din floare-n floare se scăldau la soare, scăpărând din aripioare, fluturaşi sglobii şi frumuşei.....

Vrăjiţi de atâta frumuseaţă rămâneam clipe lungi tăcuţi şi nemişcaţi ca în visare, pe când din vârf de nuc ori de cireş ne cânta cucul de noroc şi mierla de veselie.

Pe urmă veneam din nou la joc şi scrânciob. Fetele mergeau înainte cântând :

„De la deal de casa noastră
Creşte-o floricică albastră.
De la deal de floricică
Doarme băditța Costică.
Costea doarme şi visează,
Puicuța de dor oftează.

Noi în urma lor, cuprinşi frăţeşte pe după gât şi cântând :

Subt prăsad în fundătură
Şueră-on voinic din gură
— Cucule, pasere sură,
Nu-mi cânta în curătură !
Da cântă-mi în lunca rară,
Să iasă, puica afară,
Să mi-o strâng la inimioară !

Zică cine ce o zice, dar eu zic, că nu-i pe lumea aceasta dragoste mai fericită, şi mai plină de fiori dulci, decât dragostea aceasta,

curată şi neprihănită, dintre flăcău şi fată mare, în fapt de primăvară.

* * *

Nici crâşmele răzăşeşti din sat, nici ratoşul din Bâc al truşenenilor nu mai sânt demult; însă amintirea lor mi-a rămas dragă. De multe ori, în serile de earnă, când gerul era moale şi omătul adălbea întunericul nopţii, se grămădeau în ele, deavalma cu mic cu mare, răzăşii şi mazâlii, pentru *a mai sta de horbă* şi a mai scurta din noapte. Şi de multe ori îi apucau şi cucoşii la sfat.

La aceste şezători puteai afla obârşia tuturor truşenenilor: cine, de când şi de unde a venit şi ce soiu de oameni sînt.

Atunci aflai, că cutari sînt răzăşi de baştină, adică dela începutul satului, iar cutare de cumpărătură, adică şi-au cumpărat rezeşia; că cutari sânt soiu bun, iar cutare - soiu rău; că cutari sânt aşezaţi la minte, iar cutari îs nişte baçaoni, adică trăsniţi cu leuca şi zurbalăi.

Că cutari nu-s moldoveni curaţi, da-s neam de grec, de turc, de tătar, de leah sau de arman.

Că al de Grozav sînt veniţi din Tutova; al de Bădros, ce le mai zice şi Chitorag — din Bucovina; al de Crăciun — din Odobeşti; al de Ionel d-inspre Galaţi; al de Isac din Jigâlia Vasluiului, al de Haidău — din robia boerilor de peste Prut; al de Băg — din robia ungurilor, al de Vârlan — din ţara leşască, al de Ionaşcu din Ieşi, al de tâlmăciu din Ucraina: — în sfârşit adunătura de tot felul şi de tot neamul.

Că unul de al de Apostol Dănilă a fost vtori *şetrar;* că un Dumbravă a fost *ocolaş;* că stră-răstrăbunul unor neamuri de frunte, de rezeşi şi mazâli, din truşeni, Grecul bătrânul, a fost cămăraş la Ştefan Vodă; că al de Ionaşcu sânt cimotii, adecă rubedenii, de ai serdarului Vasile Onofrei din Eşi.

Că toate moşiile din ţara Moldovei sînt însemnate pe o piele de bivol, care se păstrează la Eşi.

Că Ştefan Vodă a fost un mare voevod de oştiri: isteţ la minte şi iscusit la vorbă, dar straşnic de avan; că chiar când îţi hărăzea o moşie, îţi trăgea şi o palmă, ca să ţii bine minte hotarele daniei şi să nu uiţi, că-ţi este stăpân şi domn; că în bătălie era *aşa de şioros*, că la soare te puteai uita, dar la dânsul — ba, ba, ba!...

Că *Stâlpul Murgului* de lângă colnicul din pădurea Căprienii, d-intre Truşeni şi Scoreni, de aceia îi zice aşa, pentru că acolo a crăpat calul lui Ştefan Vodă, după o încăerare pe care a avut-o cu tătarii pe valea Duralea de pe Isnovăţ, între satele Durleştii şi Dăncenii de azi. Că împrăştiindu-i pe tătari a luat-o iute cu ceata lui pe valea Bostăncei în sus prin pădure. Şi când a ajuns la locul numit Valea Pământului şi a cârnit-o hoisa la stânga prin pădure spre Scoreni, ca să răsbată la mănăstirea Căprienei; atunci i-a crăpat de atâta goană calul lui cel murg, pe care-l călărea.

Nici odată n'am auzit pe truşeneni să zică: „Ştefan cel Mare" dar numai „Ştefan Vodă" sau „Ştefan Voevod". Odată l-am întrebat pe moş Dumitrache Chitorag-Grozav — despre care Ştefan Vodă tot vorbesc ei? că au fost mai mulţi, n'a fost numai unul? şi dânsul mi-a răspuns, că Ştefan Vodă cel adevărat — mare arhistratig şi voevod de oşti — a fost unu-singur.

* * *

Din vre-o cinci sute de gospodari răzeşi, câţi erau în Truşeni pe la anii 1885, vre-o 70 erau mazâli purtând familiile: *Arhiri-Vârlan, Bostan, Gavril-Gheuca, Duca, Jereghie, Ionaşcu, Ionel, Mădan, Muntean, Popa şi Roşior.*

Răzeşii ţărani se atârnau cu multă cinste către răzăşii mazili; că pe când ţăranii îşi ziceau unul altuia „cumătre",—Doamne fereşte! să-i zică aşa unui mazâl, ci numai „căpitane" şi nevestei lui „cucoană".

Mi-aduc aminte că la preotul din sat ajunsese argat un mazâl scăpătat cu totul: bicisnic şi nevolnic. Intro zi, preotul i-a zis: — „Costache, înhamă caii la şărăban, să ne ducem la târg". Atunci l-am rugat şi eu: — „Costache, să-mi cumperi, te rog, de 5 capeice tiutiun." Costache s'a uitat mânios la mine şi mi-a răspuns cu trufie: — „Oi fi eu Costache pentru cine oi fi, dar pentru alţii oi mai fi şi *căpitan* Costache!... şi n'am să-ţi cumpăr tiutiun, că nu sânt argatul dumitale!..

Mazâlii, ei între dânşii, se deosebeau în mazâli adevăraţi şi mazâli neadevăraţi.

Despre mazâlii adevăraţi se spunea că s'ar trage dintr'o domniţă, iar cei-l'alţi sunt răsăriţi din *rupta de visterie*, din *bimbăşări*, din *rupta de cămară* sau sînt *acolisiţi*: bună-oară un mazâl rămas vădoiu se însura cu o vădană de ţăran cu băieţi rămaşi de

la bărbatul d-întâiu. atunci se întâmpla, că măzâlul cu vremea încărca într'o toamnă câteva căruţe cu orz sau grâu şi pornea la Eşi, unde — ce făcea, ce dregea, — îi trecea pe ficiorii acolisiţi dela nevasta de a doua, în cartea mazâlilor in dreptul poreclei sale. Altă dată se întâmpla, că un mazâl mărita o fată după un răzeş ţăran; atunci se petrecea acelaş lucru: nepoţii de ginere erau trecuţi cu familia mazâlului în cartea de mazâli adecă îi acolesea pe lângă sine.

De aceia auzeai une-ori: — „Măi tu nu eşti măzâl adevărat da eşti *rupta de cămară*, ori *bimbăşar* sau *acolisit*, cu era şi întâmplarea.

Insă se întâmpla şi alt fel: un mazâl oarecare — bine înţeles pe vremea Moldovei, — n-avea grijă să se ducă la Eşi, să-şi treacă ficiorii în cartea mazâlilor de la ţinutul său; şi atunci rămâneau în rând cu ţăranii: — plăteau bir, făceau de strajă, de beilic, şi erau judecaţi şi bătuţi cu vergile ca şi ţăranii; dar satul ştia că-s mazâli rătăciţi, cari şi-au prăpădit boeria.

Mazâlii îi întreceau pe ţărani în deşteptăciune; erau mai hâtri, mai şireţi, iar la vorbă mai iscusiţi şi mai isteţi; căci mai toţi erau ştiutori de carte. Vorbeau din *Ezop*, din *Tilu Bohoglindă*, din *Alecsandrie*, din *vieţile stinţilor* şi din *pisaltire*. Şi azi chiar este o plăcere la câte o masă mare, când câte un fost mazâl, urează pe nunul cel mare: — „*Să te văd sănătos cucoane nune mare!... Mă închin la faţa dumitale ca la un codru verde!... Să ne dea Dumnezeu ploaie şi sloată la vreme şi rod îmbelşugat pământului!... Să ne ferească de foc şi de sabie duşmană în ţară!... Să dee Dumnezeu gând bun împăraţilor şi minte înţeleaptă cârmuitorilor!... Şi la voia dumevoastră a tuturora cinstiţi nuntaşi!...*"

Mazâlii aveau obiceiul de a-şi pomeni unul altuea strămoşii până la al cincilea şi chiar al şaselea neam. Se zicea: *Chiru lui Mitachi a lui Vasile a lui Ion Darii. Andrii a lui Mitachi a lui Onofrei Chirică a lui Darii a lui Grigoraş Mădan.*

De vre-o două zeci de ani în urmă mazâliii au părăsit acest frumos obiceiu, care ţinea neuitată pomenirea străbunilor şi au deprins formula de cinste şi politeţă rusească. Nu se mai zice *Simionaş a lui Vasile a lui Ştefan a lui Dumitrache Roşior*, dar se zice ca la boerii cei ruseşti: *Simion Vasilivici*. Şi aceasta chiar şi în ziua de azi în anul de la unire al cinsprezecelea.

Gheorghe V. Madan.

Orașe și cetăți dispărute.

In diferite puncte ale Basarabiei se mai văd urme de așezări mai noi, evident din epoca istorică; iar pentru unele din ele se păstrează pînă azi tradiția în popor despre existența lor. Ele sunt cunoscute sub diferite numiri, din care nu toate corespund cu celece le au purtat cu adevărat. Despre altele însă nu vorbese de cît izvoarele scrise, ele ne mai păstrînd nici o urmă materială; pentru unele chiar nici identificarea locului nu se mai poate face.

Vom căuta să reînviem cîteva din ele, semnalate doar numai arareori, fără să se fi bucurat de un studiu amănunțit. Se pare că'n vechime numărul așezărilor orășenești și ale cetăților, înțălegînd prin acest orice loc întărit, era mult mai mare ca azi.

Dintre cele mai vechi sunt așezările înființate de Grecii antici pe coastele Mării Negre sau pe malurile Dunării, dintre care unele au continuat a fi locuite chiar până tîrziu, aproape de timpurile noastre. Informații se pot găsi fie la istoricul grec Herodot, fie la geografii de mai tîrziu, ca Strabon. Factoriile înființate de Greci pe maluri sau chiar dealungul rîurilor în hinterlandul basarabean erau susținute din comerțul cu băștinașii; dintre aceștia, unele aparținînd triburilor tracice au organizat orașe proprii.

Dintre cele grecești amintim de Tyras pe locul Cetății Albe de astăzi, Licostomo în locul Chiliei și altele; așezarea celei dintăi este și astăzi încă evidentă alături de cetatea de piatră depe malul Limanului. Dintre orașele dacice hărțile vechi, ca acea a lui Ptolemeu de pildă, menționează: Carsidava, Arcobadava, Petrodava și altele. Iar cînd stăpînirea romană se'ntinde pînă la Nistru, apar noi cetăți, cele mai multe în interiorul ținutului aparat de valul lui Traian, ca: Egista, Almirina, Literata, Smornes.

Provincia *Sciția cea mică* se'nvecina cu Sciția cea mare, care începea din Basarabia de azi, locul de atingere al cestor două provincii, deci regiune prielnică de așezări. Pietre scrise și cărți vechi pomenesc în sec. II p. Hr. de Costoboci și Carpi locuind prin păr-

ţile de Nord ale Basarabiei şi Moldovei [1]) — deci în întregime era locuită această provincie. Afară de aceste triburi de origină tracă, mai trăiau în Basarabia alte seminţii ca Sarmaţii şi Bastarnii, veniţi din Rusia. Poate dela aceştia vor fi ramas acele movile de pămînt adunate la un loc, mai ales pe vale, „arătînd limpede cimitirul uneia din anticele aşezări mai mari ale popoarelor de aici" [2]). In veacul I stăpînirea romană aduce o mare proprietate aici, în cît locuitorii din Tyras încep să numere anii dinnou dela 57 d. Hr., după victoriile generalului Plauţiu Elian, caşi cum atunci ar fi fost înfiinţat. Toate cetăţile greceşti trebue privite acum mai mult ca romane.

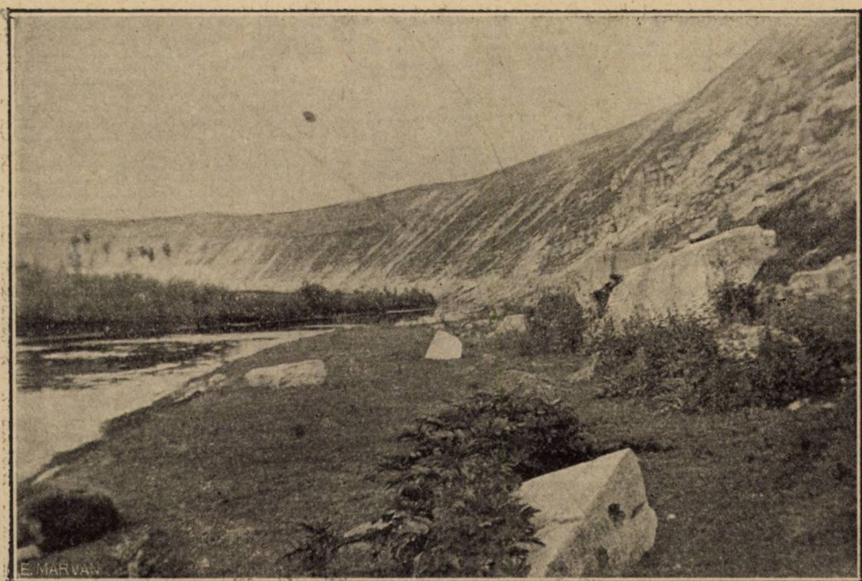
Dar curînd încep invaziile barbare şi mai toate aşezările grecoromane sunt distruse, reapărînd abia către finele Evului Mediu unele din ele sub oblăduirea genoveză, ca Moncastron şi Licostom (Cetatea-Albă şi Chilia), trecînd sub diferite stăpîniri: bizantină, tătărească, bulgară, moldovenească şi la urmă turcească. Odată cu începuturile statului moldovenesc în aceste ţinuturi apar alte oraşe şi cetăţi, de care amintesc şi cronicarii noştri.

Dimitrie Cantemir, vorbind despre Bugeac, relevă că „acest ţinut a fost aşezat cu cetăţi destul de frumoase", cum se poate dovedi cu „ruinele vechilor cetăţi care se văd încoace şi încolo". Intre altele el pomeneşte de cetatea dela Tintu, care fiind dărîmată a fost refăcută de Ştefan cel Mare. „După aceia însă Turcii au făcut-o una cu „pămîntul, în cît astăzi cu greu s'ar putea arăta locul ei. „Din dărîmăturile ei zidiră un alt tîrg în locul celui „vechi, care şi azi este în floare şi se cheamă de obicei *Tobac*" [3]). Urmele fostului oraş se mai vedeau pînă nu de mult lîngă satul Tobac la gura rîului Ialpug, unde arheologii ruşi presupuneau c'a fost vechea Tanata [4]).

Pe harta lui Cantemir ataşată „Descrierei Moldovei", la revărsarea Răutului în Nistru, este pus un oraş cu numele *Oriow*, ale cărui urme pot fi astăzi precis identificate cu acele cărora greşit li s'a atribuit origina Orheiului vechi. La 18 klm. sud-est de Orheiul de azi, lîngă comuna Trebujeni, se văd urme numeroase ale unei cetăţi cu două rînduri de valuri, ziduri şi clădiri. Pe o poziţie cum

[1]) V. Pârvan „Inceputurile vieţei romane la gurile Dunării" p. 33.
[2]) Idem, p. 129
[3]) D. Cantemir, „Descrierea Moldovei" p. 36
[4]) I. Halippa, „Trudi" II, p. 15.

rar se poate găsi — apa Răutului făcînd un cot enorm ce încinge aproape complect malul înalt ca o insulă — cu o uşoară limbă de pămînt ce urcă lin spre uscat, se'ntindea un oraş de o întindere destul de mare. Se pot găsi şi-acum la suprafaţă fragmente de ceramică, cărămizi, moloz, piatră; iar la mijloc temelia unei biserici în plan treflat moldovenesc. In apropierea ei s'au mai pastrat cîteva pietre funerare cu inscripţia crucei moldoveneşti. Pe malul Răutului se văd urmele unei băi, cu galerii pentru scurgerea apei şi cu ţevi de olane — unele publicate [1].

Valea Răutului — Trebujeni.

Dacă părerea c'aici a fost cîndva Petrodava [2]) rămîne de domeniul presupunerilor greu dc acceptat, identificarea cu Orheiul vechi este definitiv de'nlăturat, cum a demonstrat d. Ciobanu [3]). Intr'un document al lui Ştefan cel Mare dela 20 Ianuar 1497 se pomeneşte în legătură cu Orheiul de un sat „Moleşti lîngă Orhei", care nu

---

[1]) Anuarul Comis. Mon. Ist. pentru Basarabia, II, p. 144.
[2]) Ciobanu, „Biserici vechi" p. 40.
[3]) „Monografia Basarabiei" p 183.

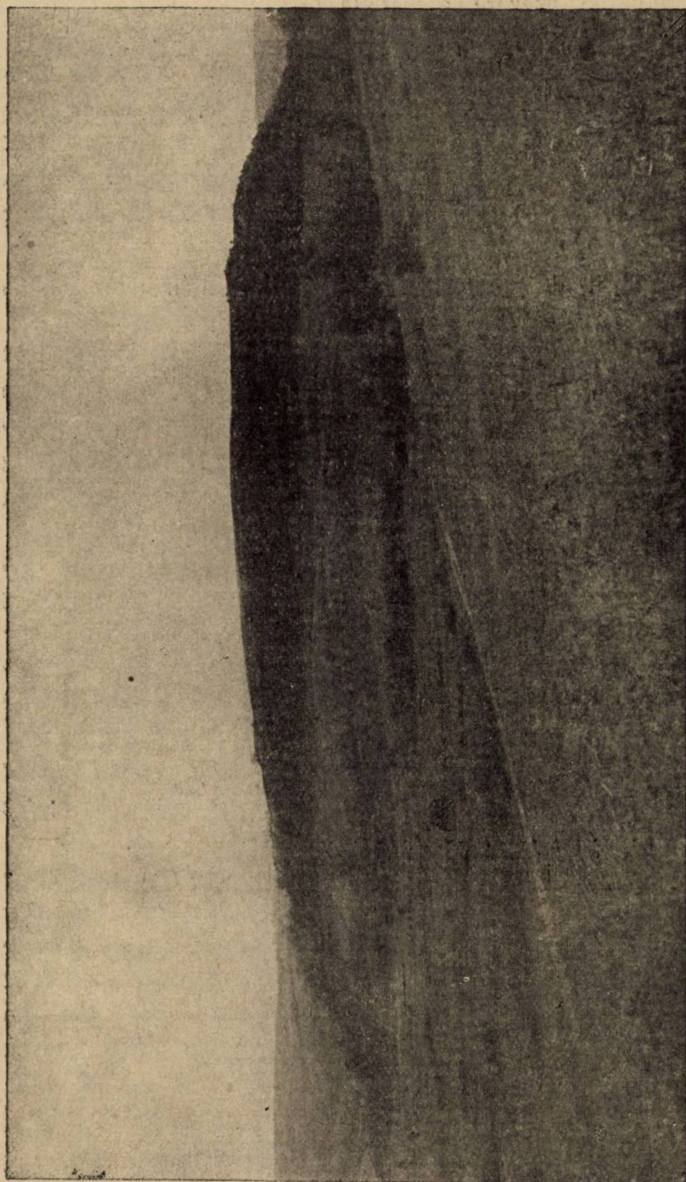
este altul de cît satul Mălăeşti la cîţiva chilometri de Orheiul de azi pe Răut. Deci şi Orheiul vechi nu putea fi aşezat în altă parte de cît în apropierea celui de azi, probabil la *Mitoc*, unde se văd urme de oraş, nu departe de iezătura, de care se pomeneşte pe vremea lui Vasile Lupu.

Pe valea Botnei se văd încă urmele a două cetăţi : Gorodca şi Gîrlele. Nu departe de Ulmu la patru chilometri de cătunul *Gorodca*, malul drept al apei devine mai abrupt şi mai înalt, iar la confluenţa a două vîlcele se rîdică un bot de pămînt ca o cetăţue naturală. Pe vîrful lui se văd urmele unui val puternic cu un şanţ exterior, tăind şi făşia de pămînt care leagă botul de deal cu restul pămîntului. Pe val a fost zid de piatră şi de cărămidă, a căror resturi se găsesc în abundenţă şi'n interior. Aceste urme de piatră m'au determinat să o consider de provenienţă mai nouă. Suprafaţa totală e de 6-8 ha. ; e un punct strategic important, locuitorii pînă azi o numesc „Cetate“ [1]).

La o distanţă de 2 klm. de satul *Gîrlele*, pe malul stîng al Botnei, se găsesc alte urme în vale, în apropiere imediată de apă, formate din foste clădiri. Pe o sprînceană de deal, tăiată de o vîlcică, se văd urmele valului cetăţii cu şanţul respectiv, înconjurînd o suprafaţă de 8-10 ha., de forma unui trapez. Cetatea a avut şi zid de piatră, iar locuitorii au găsit o piatră funerară într'un colţ al valului, care a fost adusă la sediul Comisiunii Monum. istorice. S'a cetit pe ea inscripţia turcească „A murit aici Mehmed Smail Hogea ţinutul Durostor satul Cosaide“ [2]). Prin aceasta se confirmă părerea anterioară a d-l. Ciobanu c'aici a fost o cetate tătărească, poate vechea Hansca [3]) ; sau chiar ca mai înainte să fi existat, dar ca cetate moldovenească.

Interesant a fost trecutul orăşelului de azi *Căuşanii noi*, fosta capitală a căpeteniilor tătăreşti pînă'n sec. XVIII. Origina lui e mult mai veche şi sigur de origină moldovenească. După afirmaţia preotului Neaga, care scrie pela 1880, s'ar mai fi pastrat atunci o piatră funerară din sec. XV. Cimitirul vechi evreesc are pietre funerare cu

[1]) Ciobanu, „Biserici Vechi“ p. 57.
[2]) Idem „Anuar“ II, p. 142.
[3]) Idem „Biserici Vechi“ p. 49.

Cetatea dela Gorodca

inscripţii ce-ar data din sec. XVI. După plecarea Tatarilor tîrgul a decăzut şi a ramas in starea de azi pe tot timput stăpînirei ruseşti.

O altă veche aşezare a fost la *Lăpuşna*, veche capitală de ţinut, ale cărei urme se găsesc pe locul satului de azi. Intr'un document al lui Ştefan cel Mare din 13 Martie 1489 se vorbeşte despre un tîrg *Sarata*, încă depe atunci dispărut, aşezat la revarsarea Saratei în Prut [1]). Intr'un document al lui Petru Rareş dela 1535 se vorbeşte despre o aşezare „marele Cheşenev" ce se afla pe Botna între Dobra şi Oale, care nu poate fi Chişinăul de azi, aşezat pe Răut, ci poate e vorba de Căuşani, cum presupune d. Ciobanu [2]).

Alte mărturii despre cetăţi şi întărituri azi neidentificate ne dau urme prevăzute pe cuprinsul Basarabiei, din care vom cita cîteva numai, ele fiind foarte multe, caşi movilele de pămînt aproape. Intre aceste înglobăm acele movile despre care se spune că poartă urme de piatră sau de beciuri, prin aceste înţelegîndu-se şi ziduri uneori.

In judeţul Lăpuşna la *Mileşti*, nu departe de Gîrlele amintite, a fost o cetate, din care a ramas un beci pietruit. Pe valea Bîcului, lîngă Străşeni, pe moşia *Curluceni*, se află în mijlocul pădurei o movilă mare cu beci. In faţa gării *Bucovăţ* este un deal spre Vorniceni cu forma de movilă; oamenii spun c'ar fi beci, unde odinioară trăia un urieş. La *Volcineţi*, în fundul văii din sus de sat, se află o movilă mare între două pîrae, care are beci de piatră cu poartă evidentă, unde se zice c'ar fi ascunse arme turceşti. Nu departe este o „Cişmea Domnească". Lîngă Prut la *Leuşeni* se află o movilă dublă cu vedere largă dincolo de rîu, despre care tradiţia spune c'ar fi îngropată aici o comoară de Petru cel Mare; lipsa vegetaţiei depe vîrful lor presupune urme de zidiri de piatră.

In judeţul Orhei nu departe de satul *Ustia* se văd urmele unui vechi cimitir cu numeroase pietre funerare. In jurul lor un val de pămînt cu lespezi mari de piatră aşezate în şir, dovedind urmele unei vechi aşezări. D-l Ciobanu presupune că poate aici va fi existat schitul dispărut Gătişca, pomenit în catagrafia din 1817 alături de Criuleni şi Ustia sau poate chiar urmele unei cetăţi moldoveneşti la gurile Răutului în apropiere de Nistru [3]).

---

[1]) I. Bogdan „Docum. lui Ştefan c. Mare" I, p. 373.
[2]) Ciobanu „Biserici vechi", p. 19,
[3]) Idem p. 65.

In satul *Palanca* din jud. Cetatea-Albă au existat pe malul Nistrului, pînă la 1858, ruinele unei cetăţui, cunoscută scriitorilor ruşi. In acelaş ţinut urmele altei citadele se cunoşteau la *Tatar-Bunar*. In ţinutul Cahulului, după unele mărturii, exista o cetate cu întărituri de piatră în tîrgul *Leova*. Ce-ar fi adevărat din legendele legate de cheile Bîcului din apropierea Chişinăului nu putem şti ; nu se exclude posibilitatea unor aşezări, dat fiind condiţiile prielnice, precis însă nimic nu se poate afirma.

P. Constantinescu-Iaşi.

ROSTIRI

De **Pavel St. Leonard**

Munca este izvorul comun din care noi scoatem tot ce ne este necesar pentru îndeplinirea nevoilor noastre. Munca este de două feluri, fizică şi intelectuală : în primul caz rolul principal îl joacă puterea fizică a omului — muşchii lui ; în cazul al doilea — partea spirituală, capacităţile intelectuale. Ca să creezi ceva, ai nevoe de colaborarea muncii fizice cu cea intelectuală. S'ar părea că pentru crearea unei comedii nu s'ar cere munca fizică : în realitate însă fără muncă fizică, nu se poate concepe chiar o operă pur intelectuală, pentru că autorului acestei opere îi trebue să-şi întreţie corpul, să existe. Această muncă fizică, autorul operei intelectuale mulţumită diviziunii muncii şi mulţumită concentrării capitalului, poate să o arunce în spinarea altora, dar principiul rămâne neclintit.

Oamenii, urmând anumite legi, pentru a-şi satisface trebuinţele, împart între ei ocupaţiunile lor. Unii îşi i-au sarcina muncii intelectuale : de aici invenţiunile cari tind la supunerea naturii, omului ; alţii întrebuinţează capitalurile sale concentrate pentru aplicarea acestor invenţiuni în viaţă ; alţii şi cei mai mulţi, neavând nici un capital, îşi oferă munca fizică, brută, dar foarte preţioasă. Intr'un cuvânt, fiecare oferă ceeace are, în schimbul a ceeace nu are.

Din ruseşte, de **P. Cubolteanu**

Ning pomii...

Ning pomii reci țurțuri și viața se 'nchează
Sub raze de soare și cer limpezit;
Inoptarea se leagă de-un ger potolit,
Dar moina de-adouzi iar o dezleagă.

Ning pomii, flori albe și viața învie.
In Mai peste tot e mireazmă de rai,
De privighetori e un amarnic alai,
Sub cerul cu spuza de stele ce 'nbie.

...Dar cade frunze pale și viața se stinge:
Sub sarbăda rază de soare târziu,
S'așterne cu foșnet un giulgiu-arămiu
Și somnul de moarte pe toate le 'nvinge.

Ning pomii reci boabe, flori albe, frunzare...
Aceiași ninsoare în timp neîncetat,
Dar alte grăunțe-s și-i alt măcinat
La moara vieții în plină mișcare.

Puteri nevăzute conduc universul:
Eternă-i viața din care venim;
Puteri nevăzute ne 'nseamnă și mersul;
Sfârșitul nu-i ceasul în care murim.

Bălăbănești — Lăpușna **Cantemir Stoian**

Un oraş de graniţă: Soroca

In Soroca toţi caii birjăreşti au numiri femenine. Când cobori în gara Floreşti, de pe linia Bălţi-Mateuţi, îţi esă înainte „balahurii şi te 'ndeamnă să prinzi loc în „faitoanele“ lor. Deşi birjele sunt mici, te miri cum de'ncap atâţia pasageri. Dacă ai norocul să porneşti primăvara sau toamna când se desfundă drumurile, aproape o zi'ntreagă faci cei 31 km. ascultând îndemnurile birjarilor: „Hi Mălina... ştea Puica...“ Invăţaţi cu glodurile în care ciubotele uriaşe pătrund până la genunchi, niciodată n'ai să vezi birjar supărat pe vremea rea sau pe drumul greu. Inaintând la pas, în sunetul clopotelor, caii, cu coastele eşite ca la un burduf de armonică, n'au nevoe să fie hăţuiţi. Merg, după chibzuiala lor, oprindu-se când socotesc că trebue să răsufle. Numai când faitonul e gata să se răstoarne, sare balahurul şi pune umărul.

Când birja intră într'o desfundătură de jumătate de metru, de pătrunde glodul înăuntru şi caii nu mai pot înainta, birjarul te pofteşte, nepăsător, jos, de parc'ar fi să cobori pe asfalt.

Cu „hi Mălina... ştea Puica...“ de pe la 11 şi până 'n sară străbaţi cei 11 km. până la Răduleni unde eşti nevoit să mâi, să mănânci colacii părintelui Stratan sau se te 'ncălzeşti din samovarul proprietarului Meleghi. A doua zi începi calvarul pe drumurile brăzdate, coborând anevoios pe şesul Dubnei şi-a Parcanilor şi chinuindu-te la dealul lung al Voloavelor.

Dacă am ales drumul spre Soroca pe-o vreme rea, vrem să dovedim că la hotarul ţării, în răsărit, trăesc oameni cari nu socotesc depărtarea ca o povară, ci, dimpotrivă, să fălesc cu oraşul care, după Unire, a fost botezat „Sinaia Basarabiei“.

Dacă trebue să credem istoria, Soroca este oraşul cel mai vechi din Basarabia. Ar fi existat prin secolul al cincilea înainte de Hristos sub aşezare de colonie grecească denumită „Olhionia“. După vre-o patru veacuri, în locul acestei colonii se'nfiripă orăşelul „Serghidora“, stăpânit pe acele vremuri de Daci şi botezat

când „Sergus", când „Crachicata". In istoria veacului al III-lea după Hristos, orăşelul ia numele de Soroca.

După 9 veacuri, în hărnicia lor negustorească, genovezii, ajung până la Soroca, dau oraşului vechea denumire de "Olhionia" şi ridică o cetate de apărare pe malul Nistrului.

In 1475 turcii, în năvălirile lor, distrug cetatea, pustiesc şi dau foc târgului. In apropierea satului Lipnic din N-V judeţului, Ştefan Voevod bate pe turci, alungă peste Nistru pe tatari, reînoeşte oraşul şi reconstrueşte cetatea care, în forma de-atunci, veghează şi astăzi ca o strajă la Nistru. Din pricina numeroaselor lupte şi barbare năvăliri, locuitorii târgului nu puteau prinde „tei de curmei" şi târgul căpătă numele de „Saraci", nume care, prin veacul al 18-lea fu schimbat în „Soroca".

In istoria neamului, oraşul Soroca a fost punctul de sprijin al diferiţilor voevozi. Nu numai poziţia geografică, ci şi acei vestiţi „arcaşi" făcut-au ca ţinutul Sorocei să-şi creeze faima peste veacuri. La asediul Sorocei, la 1692, Dimitrie Cantemir a luat parte sub conducerea tatălui său, Constantin Cantemir Boerul Petriceicu, un strămoş după mamă de a lui Hajdău, a prins şi vârât în închisoare la Soroca pe bărbatul Dafnei, Duca Vodă Arnăutul, ginerile lui Dabija Vodă, iar Ştefan Voevod mult a ostenit pe meleagurile acestea şi de multe ori a urcat scările spre paraclisul din Cetate ca să se 'nchine la sfinţii a căror urme nu s'au pierdut nici până astăzi.

Până la anul 1848 oraşul Soroca a fost proprietatea colonelului Alexandru Cerchez şi a soţiei sale Ana, născută Benclemişeva. La 8 Iunie 1848 oraşul a fost răscumpărat, cu 100.000 ruble, de către comună, luând fiinţă ca oraş reşedinţă de judeţ iar la 1874 s'a pus în aplicare legea rusă a comunelor urbane şi de atunci oraşul a devenit de sine stătător, având ocârmuirea sa proprie.

Oraşul Soroca se bucură de o minunată poziţie geografică. Poate fi asemănat cu Sinaia sau cu Piatra Neamţ. O parte din oraş este aşezat pe munte, pe uriaşele stânci de piatră ; vatra oraşului este în vale, pe malul Nistrului care, la răsărit, de la podul „Bechirului" face, pe sub pădure, un fermecător cot, ocolind stâncile împădurite până la satul Trifăuţi.

Minunatul scoborâş pe la Bechir înfăţişază o privelişte ce nu se poate uita. In dreapta vii; în stânga, deasupra stâncilor, dintre livezi şi podgorii, răsar casele satului Zastânca, mahalaua de gospodari orăşeni. Intr'un uriaş perete de piatră se vede uşa unei chilii unde a veţuit până la războı un schivnic. Chilia este la o mare înălţime de la pământ şi pusnicul urca şi cobora pe-o frânghie. Chilia cuprinde 2 încăperi: una mai mare, unde-şi făcea rugăciunile şi unde se găsiau, săpate în piatră, trei icoane: a Sf. Neculai, a Maicei Domnului şi-a Mântuitorului. Incăperea mică servia de loc de odihnă. Pe la mijlocul muntelui Soroca, a existat, pe vremuri, o mănăstire care s'a ruinat pe la începutul veacului al XIX-lea. Locul unde a fost mănăstirea, este însemnat printr'o măreaţă cruce ridicată prin strădania preotului Alexandru Proţencu.

Venind din spre Bălţi, pe şoseaua Oituzului, o panoramă minunată se deschide ochilor. De sus, oraşul se vede ca'n palmă, cu piaţa din mijloc străjuită de statuia Generalului Poetaş, — cu Cetatea lui Ştefan Voevod, cu Nistrul care-l încinge ca un brâu de argint. In stânga, făcând una cu oraşul, într'o oază de verdeaţă, satul Bujărăucă pe deasupra căruia se vede, în limpezimi de zări, la 12 km. oraşul Iampoli, în Ucraina. Iar peste Nistru, satul Ţichinovca după care se'ntinde şesul ucrainian. Deasupra acestei aşezări potolite, în zilele de vară pluteşte o maramă de soare care s'agaţă pe creştete verzi de copaci, îmbrobodindu-le. E o vrajă care cuprinde pe călătorul ce coboară în oraş prin uliţa „boerească", adică ţigănească. In faţa caselor frumoase se zăresc puradeii sub supravegherea omului mărunt şi cu barba însurită, Arsenie Stoian, primarul ţiganilor. Nu e glumă să fii primar peste aceşti nomazi ai verei. Arsenie Stoian este primar peste ţiganii din 3 judeţe. El ştie rostul şi aşezarea fiecăruia şi oridecâteori poliţia, judecata sau armata are nevoe de lămuriri, numai el le poate da.

Soroca este oraşul cel mai bogat în şcoli, desigur pentrucă, în anii din urmă ai împărăţiei ruseşti ministru de instrucţie a fost soroceanul Casso de la Ciuluteşti. La cele 14.000 de locuitori sunt de ajuns: un liceu de băeţi, unul de fete, un liceu technic-agricol, o şcoală normală, un liceu evreesc, o şcoală profesională, o şcoală de meserii, o şcoală de împletituri... Cu toate

acestea Soroca nu poate fi socotit drept un oraş intelectual căci în afară de un cinematograf care rulează de două ori pe săptămână şi conferinţele duminicale ţinute sub grija unui „Ateneu Popular", altă mişcare nu este. Dacă cercetezi cele două librării, la „Biblion" şi „Iasnaia Poliana" îţi poţi face idee de intensitatea culturală a oraşului. Din cărţile noui care apar în ţară, ajung la Soroca 5 exemplare, din cari unul îl cumpără D-rul Vasile Ursu, unul acelaş notar din judeţ, al treilea cel ce afirmă acestea, iar 2 exemplare se 'ntorc de unde au fost trimise.

Ca 'n orice oraş de graniţă, viaţa se scurge lent, ca o apă de şes. Aceiaşi oameni, zilnic, aceleaşi preocupări. Monoton, între cofetăria Tumanov şi Piaţa Unirei, — între „Capşa şi Palat" cum se spune la Soroca, — orăşenii îşi fac primblarea între 12 şi 1 şi sara, după 6. Cel mai important eveniment al zilei la Soroca este sosirea ziarelor. Când răsună clopotul birjăresc, lumea ştie c'a sosit poşta. O frământare deosebită se 'ndreaptă spre Meller, depozitarul. Apoi, în stăpânirea ştirilor, cititorii se'ntorc spre „fabrica de minciuni" la cafenea, sau, vara, spre grădina publică, — grădină văduvă de flori şi vârstată de cărări, căci soroceanul simte ca o datorie parcă să meargă deadreptul, peste iarbă şi nu pe alee.

Deşi moldovenii nu formează majoritatea oraşului, judeţul însă este aproape în întregime moldovenesc.

Astfel să explică de ce, sub stăpânirea rusă, veneau din Iaşi trupe de teatru care jucau operete şi „canţonete". Trupa Bobescu făcea stagiuni întregi şi a contribuit mult la ţinerea trează a simţemântului naţional. Şi trupa condusă de artistul ieşan Pekea Alexandrescu ajungea până la Soroca.

Când în 1918 am auzit pe Dumitru Tinică, un reprezentant al unei vechi familii basarabene, cântând:

„Ştii tu când te ţineam pe braţe", cu mirare l'am întrebat: De unde ştii cântecul acesta?

— De la trupa Bobescu.

Soroca a dat pe scriitorul Teodor Vârnav care şi-a avut casele bătrâneşti unde s'o fi adăpostit pe vremuri rudele, după mamă, a lui Kostake Chiriş. De pe urma lui vieţueşte un descendent în persoana advocatului Constantin Vârnav.

Din punct de vedere comercial, Soroca este un oraş mort. Negustorii mai înstăriţi s'au mutat, cu vremea, la Iaşi şi la Galaţi, lăsând în urmă sărăcia care a prins rădăcini adânci. Lipsit de cale ferată, oraşul fatal, lâncezeşte. Deverul stagnează. Mărfurile sunt mai scumpe ca oriunde din pricina greutăţei transportului şi din această cauză nu se vând. Soroceanul aşteaptă prilejul de a se duce la Bălţi sau Iaşi pentru a-şi face târguelile. Până la 1919, când Ucraina era republică independentă sub hatmanul Scoropadschi, circulau vapoare pe Nistru. „Parahoadele" urcau dela Cetatea-Albă până la Otaci, în N. judeţului, în dreptul oraşului Moghilău. Din Carpaţii Bucovinei coborau plute cu transporturi de lemne sau goale pentru încărcat recolta şi transportarea ei spre porturile din sud. Soroca atunci trăia o altă viaţă. Bunurile circulau cu uşurinţă şi eftin iar „rublele" de aur umpleau pungile unui Andrei Chiroşcă, Nicolai Calaraşu, Ştefan Romaşcanu şi alţi gospodari din marginile oraşului.

Astăzi oraşul se mândreşte cu ruina unui trecut glorios şi cu ce l'a înzestrat natura. Staţiune climaterică, vara casele dintre vii şi livezi se umplu de vizitatori. Oraşul înconjurat din trei părţi cu dealuri uriaşe, este lipsit de curenţi, având un aer moale şi plăcut. Pentru locuitorii dintre vii, vara este o sursă de venituri.

Cine vrea să cunoscă Soroca sub un farmec fără păreche, să poftească în Mai. Nu cunosc ţinut care să adăpostească mai multe privighetori ca Soroca. Dacă urci pe deal la vila lui Zaharia Ilieş, sau mai jos la Mihail Cozlovschi, într'o după amează de primăvară, oraşul răsare împodobit în flori roze de măr, în flori de cireş, de vişini, de zarzări... Mirezme amării de liliac se'mpletesc cu aroma livezilor. Bujerouca este o mare de spumă. Peste Nistru, satul Ţichinovca pare înhorbotat şi 'mbrăcat în strae albe de mireasă. Dintre pomii înfloriţi răsare un turn verde, de biserică, iar Cetatea îşi aureşte creştetul ca o coroană voivodală.

Spre Bechir împânzeşte zarea un verde viu al pădurii. Deasupra Nistrului, visători printre cotişuri, scânteiază argintiri orbitoare. Pe malul înverzit tinereţa oraşului îşi primblă primăvăratecele tresăriri.

Printre vii, pe drumul ce urcă la Zastânca, adolescenţa îşi poartă nostalgia. După un popas la banca dela poarta lui Jovmir,

în urcuş leneş, tinerii ridică dealul prin aromirile podgoriilor înflorite.

Privind oraşul de jos, Soroca îşi atârnă casele mărginaşe, în amfiteatru. Sus, deasupra stâncilor sau în pieptul lor, căsuţe curate se pierd între falduri de pomi înfloriţi. Te miri cum se acaţără spre ele locuitorii acestor cuiburi clădite în lumină, parfum şi şopot de izvoare.

Deodată, în amurgirea de Mai, dintr'o livadă, se destramă şiragul fermecat din guşuliţa unei privighetori. Trebue să fie aici, aproape în vie la Jivov, în părul aprins cu mii de lumânări de muguri, sau dincoace, în livadă la Dupolini, în zarzărul clăbucit şi luminos. De undeva răspunde o alta. Sunt numai două la'nceput, două care, pe semne, în preajma nopţii, au îndatorirea să fie premergătoarele concertului. După trei strigări, în şuer sfărâmat, din toate părţile răsar cântări vrăjite. Din vii, din livezi, dintre tufele de liliac, de pe stânci, din oraş, dela Nistru, de pretutindeni, privighetorile înalţă chemările lor de dragoste. Iar sorocenii, sub tainele cernite ale nopţei, până târziu ascultă, mândri de oraşul în care primăvara adună cântăreţii cei mai aleşi...

D. Iov

CUGETĂRI

De **Paul Gore**

Creiaţi instituţiunea cea mai bună, cea mai umană, cea mai cultă şi puneţi s-o conducă oameni nepregătiţi, cari vor funcţiona în mijlocul unei mase şi mai puţin pregătită, şi veţi pierde în curând încrederea în opera binefăcătoare a acestei instituţiuni.

*

Auto seducerea este un lucru rău, ignoranţa însă este şi mai rău.

Familiile boereşti ale vechei Moldove
Hâncu şi Hasnaş

La 1872 apare la Bucureşti „Domnia Arnăutului, nuvelă istorică de Alexandru Petriceicu-Hasdeu, cu prefaţă de I. Vulcan". O editează fiul lui Alexandru, Bogdan Petriceicu Hajdău, care şi el asociază la nuvelă unele rânduri: „Publicând una din cele mai frumoase bucăţi literare ale părintelui meu, rămasă până acum inedită, îmi fac datoria de fiu şi mai cu seamă de Român". In „Revista Nouă" (I. 1888) el adaogă la rândurile de faţă, cu privire la această nuvelă: „Părintele meu a scris româneşte numai povestea istorică „Domnia Arnăutului", care şi aceea fusese lucrată dintâi în ruseşte". Biograful lui Al. Hasdeu, d-l P. Haneş [1]), zice că „E greu de admis ca Al. P. H. să fi putut scrie în limbă literară atât de armonioasă" şi noi suntem de acord cu dânsul că traducerea n'a putut să nu treacă prin mâinele fiului său.

Nuvela este scrisă pe baza cronicilor lui Niculce şi Nicolae Costin, editate de Kogâlniceanu. Ea se rapoartă la a doua domnie a lui Gheorghe Duca (1668—1672), fiind caracteristică şi prin elementul ei local Basarabean, înfăţişându-ne figura groaznicului mare serdar al Orheiului, Mihalcea Hâncu. Inspiraţia lui Hasdeu punând în lumină o persoană atât de tipică şi însemnată a trecutului, precum cea a lui Hâncu, ar fi dela sine înţeleasă, însă e posibilă şi influenţa asupra autorului din partea profesorului său Iacob Daniil Hâncu [2]).

---

[1]) Scriitori basarabeni. Bucureşti. 1920.

[2]) Eruditul gramatic, I. D. Hâncu (rusificat, ca şi toţi Hânculeştii zis Hinculov), fiu de preot, născut în 1800 la Ovidiopol (Herson), nu ştim dacă avea ceva comun cu boerii Hâncu. Totuşi, putem desigur zice, că el se interesa de, cel puţin, confamiliarii săi, D-l Haneş scrie c'a fost profesorul lui Hasdeu şi e posibilă astfel influenţa sa asupra ultimului. Hâncu a fost directorul şcoalelor Lancasteriene în Basarabia, apoi lector al limbii moldoveneşti la universitatea S.-Petersburgului şi Dragoman la ministerul externelor pentru afacerile Moldo-Vlahiei.

Vidi: P. D. Draganov. Bessarabiana. Chişinău. 1912.

Ştefan Ciobanu. Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă. Chişinău. 1923.

Cine era acest renumit Mihalcea Hâncu şi mai cunoscut prin proverbui „Vodă da, Hâncu ba“?

— „Despre Poloni — scrie d-l Prof. N. Iorga [1]) — Moldovenii aveau apoi straja ţăranilor, rămaşi răzeşi până în zilele noastre, cu toate schimbările de stăpânire, din părţile basarabene ale Orheiului şi Lăpuşnei, vestiţi Orheieni, Lăpuşneni şi Soroceni, oameni neastâmpăraţi şi dârji, cari, chiar pe vremea lui Petru Şchiopul, încep a ridica domni“.

Printre fruntaşii acestor viteji, în sec. XVII, se disting mai ales, familiile cunoscute încă de pe timpul lui Ştefan cel Mare, Hasnaş şi Hâncu. Se zice că moşiile boerilor Hâncu [2]) pe vremuri se întindeau pela Hânc-eşti, manăstirea Hâncu, Nisporeni, Valea Ttrăisteni (com. Boldureşti), Isaicani... Aveau ei moşii şi în partea cealaltă a Prutului, de ex. Mâneşti din ţinutul Trotuşului, stăpânite pe baza hrisoavelor date lui Mihalcea Hâncu de către Grigore Ghica-Vv. în 1659 şi Ştefăneşti-Vv. în 1660 [3]). Acest Mihalcea Hâncu a dat de mai multe ori ajutoare diferiţilor domni, însă el nu s'a împăcat cu Duca-Vv şi Grecii apropiaţi acestuia. Mihalcea a provocat o răscoală, omorând mulţi Greci. Numai cu ajutorul Turcilor şi Tatarilor Duca isbuti să risipească pe Hânceşti, făcând pe viteazul serdar să fugă în Polonia[4]). N'am cercetat sfârşitul lui Hâncu, pe care îl descrie foarte romantic Al. Hasdeu. După dânsul, Hâncu a fost vândut şi prin trădare a fost ucis de căpitanul Roşca, care a primit în schimb dela domnitor serdaria. Chiar şi această moarte a lui Hâncu a fost caracteristică prin spiritul ei de contrazicere: serdarul zicea „ba“ la tot ce i se propunea, făcând totul invers. Hasdeu a cântat astfel „Basarabia, cu eroi ca Hâncu serdarul de Orheiu, renumit prin vitejia şi dorul lui de independenţă, consacrat în proverbul „Vodă da, Hâncu ba“ [5]).

Precum se vede din istoria mănăstirei Hâncu [6]) ea s'a clădit

---

[1]) Istoria Românilor. Bucureşti. 1919.

[2]) N. A. Popovschi. Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea. Chişinău. 1931.

[3]) Idem.

[4]) I. S. Floru. Istoria Românilor. Bucureşti. 1929.

[5]) P. V. Haneş. Scriitori basarabeni.

[6]) P. A. Cruşevan. Basarabia. Moscova. 1903.

deasemenea de acest Mihlcea Hăncu, în 1678, după dorinţa fiicei sale Parascheva. N'avem timp să cercetăm toate acestea în prezent, însă credem că, dacă Hâncu ar fi fost în luptă cu Duca-Vodă, atunci trebue să se fi întâmplat aceasta nu pela 1671—1672, dar pe timpul celei de a treia domnii a lui Duca, între 1678 — 1684. Altmintrelea mănăstirea n'a putut să-l aibă ctitor pela 1678 şi atunci ea ar fi putut să fie zidită numai de fiul său Dumitraşcu, marele stolnic, ceeace are deasemenea temelie, căci în unele izvoare se zice că ctitorul mănăstirei este marele stolnic Mihalcea (?) poate fiul lui Mihalcea, căci acesta era mare serdar, dar nu stolnic.

Fiul lui Mihalcea, Dumitraşcu, a fost, precum am zis, marele stolnic [1]. El a lăsat doi fii — pe Miron, a cărui urmaşi în 1821 [2]) s'au înscris în cartea a 6-a a nobilimei basarabene, şi pe Nicolae, — cămăraş, de rangul al doilea ai cărui fiu Constantin şi Hariton, în 1836 dovedind şi ei că sunt de acelaş neam cu Ioniţă fiul lui Miron, înscris în 1821, s'au înscris deasemenea în rândurile nobilimii. Mai ales ultima ramură a dat mulţi descendenţi [3].

O altă însemnată familie dintre căpeteniile voinicilor basarabeni au fost Hasnaşii din ţinutul Soroca [4]. Dintr'un hrisov dela 1636 am aflat că Ionaşcu Hasnaş, pentru ajutorul dat domnitorului Vasile Lupu prin oameni şi cai, a primit pământuri dealungul pârăului Cubalta, unde au stăpânit apoi fiul său Gheorghe şi copiii acestuia Ionaşcu şi Constantin. Se zice că lor le aparţineau moşiile Hasnăşeni, Stăneşti, Doboşeni, Zubiceni, Ni-

---

[1]) N. A. Popovschi. Istoria bisericii din Basarabia.

[2]) A. N. Krupenski. Nobilimea Basarabiei. (1812-1912). Chişinău.

[3]) Cartea (original) a nobilimii basarabene. Se găsea la preşedintele soc. foştilor nobili — „Solidaritatea" d-l D. I. Feodosiu.

[4]) Труды Бессарабской Губернской Архивной Комиссіи. Volum II. Chişinău. 1902.

a) I. N. Halippa. La istoria familiară a nobililor Hasnaşi.

b. Descrierea Arhivei senatorilor (1808-1813). Dosarul 183.

Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXXII. Memoriile secţiunii istorice. Radu Rosetti. Arhiva Senatorilor din Chişinău. Bucureşti. 1909.

Acest articol deasemenea s'a scris după documentele şi amintirile d-lui Dimitrie M. Hasnaş.

lipeşti, Şoldăneşti, Şofrăcani, o parte a Petreşcanilor, etc. Fiii lui Ionaşcu (II) Simeon şi Teodor au moştenit dela tatăl lor moşiile Hasnăşeni în ținutul Soroca şi Stăneşti şi Doboşeni în ținutul Hârlăului. Dela 1770 Simeon „din pricina unor împrejurări vremelnice de strâmtoare", ocupându-se cu negoțul prin Mohilău, trecu în Polonia, unde a şi murit. In acest timp moşiile familiare le ocârmuia fratele său Teodor, care în curând orbi. In urma acestui fapt Teodor a fost înşelat de vărul său Gavril Burdug, care înstrăină averile Hasnaşilor lui Lascar Rosăt (Rosetti), ceeace în 1778 s'a aprobat lipsa oponenților, de Constantin Moruzi-Vv. Fiul lui Simeon, Dementie făcând comerț cu ceaiul din China, a ajuns chiar la Ircutsc (Siberia). Imbogățit, aflând dela mama sa Elena despre drepturile sale nobilare, el în 1808 se prezintă cu o scrisoare a contelui S. Apracsin la preşedintele Divanurilor Moldo-Vlahiei, senatorul S. S. Cuşnicov. După o costisitoare judecată, în care moştenitorii lui Rosăt — Bogdan, Cantacuzino (mai ales logofătul Iordachi), Catargi şi Costache — au reuşit să pună multe piedici prin rudele lor însemnate, în 1809 Hasnaş a fost parțial restabilit în drepturile sale nobiliare şi moşia Hasnăşeni (15 mii hectare). Totuşi la plecarea lui la Ircutsc, pentru lichidarea comerțului său, împuternicitul şi ruda sa Ioan Galiț, a avut mult de suferit dela Roseteşti, cari abia în 1811 au fost liniştiți de senatorul V. I. Crasno-Milaşevici.

In 1809 Dementie Hasnaş se căsători cu Anfisa (1794 — 1825), fiica căpitanului Zoie Ioan Cuțoiani [2]. Aşezându-se în Basarabia el s'a făcut moşier mare, cunoscut viticultor [3]), fiind un om foarte energic şi înțelept. Pentru activitatea sa de binefacere el avea 12 medalii. In 1856 Hasnaş simțind din ce în ce mai mult că puterile îl slăbesc, în afară de viile şi moşia Telelință (Podolia) a donat copiilor săi toată averea ce poseda; dintre aceşti copii fiica sa Ana se căsători cu Hristofor Teodor Tala-

[2]) Cuțoiani (în Podolia Koțovski) îşi trag origina din Cuțo-Vlahii de lângă Ianina. Căpitanul Zoie era moşier la Bârnova. El era bunicul cunoscuților frați profesori Nicolae, directorul Institutului de mine la S.-Petersburg, şi Anatolie Dim. (n. 1865), între 1898-1915 directorul şi creatorul sanatoriului din Costiugeni, cunoscut prin studiile sale ştiințifice şi activitatea sa largă şi multilaterală.

[3]) Z. Arbore. Basarabia în sec. XIX Bucureşti. 1898.

muzi (decedat 1892), consilier de stat efectiv şi preşedintele zemstvei jud. Soroca.

Fii lui Dementie Mihail şi Ioan Hasnaş, erau cunoscuţi moşieri, cari făceau parte din cercul fraţilor Leonard şi Feodosiu, din care mai târziu a izvorît blocul moldovenesc. Mihail (1812—1905) se căsători cu Maria Ignatie Pisarjevschi (1845 — 1916)[1], iar Ioan cu Maria Gh. Feodosiu. Ambii fraţi absolviră universitatea din Kiev. Mai cu seamă era Mihail, care se asemăna mult cu tatăl său. El a început serviciul ca funcţionar cu însărcinări speciale pe lângă general-guvernatorul Novorosiei şi Basarabiei, contele M. S. Voronţov, între 1841—44 a fost membru al judecătoriei ţinuturilor Soroca şi Iaşi (Bălţi), apoi 1844—50 judecător regional, 35 de ani a fost judecător de pace onorific, iar între 1881—84, cu toate refuzurile sale a fost ales mareşal al nobilimei jud. Iaşi. Pentru activitatea sa în contra ciumei, el a primit o medalie dela Voronţov însusi. In activitatea sa largă de bineficeri îl ajută mult şi buna sa soţie.

Dintre copiii lui Mihail Elena s'a căsătorit cu Mih. Aldru Constantinovici, ofiţer al gărzii, mareşal din Covno, fiul guverna-

---

[1]) Maria Hasnaş a fost fiica cunoscutului general Ignatie Teodor Pisarjevscki, (blazonul „Slepovron"), venit din Podolia, în 1840 înscris în nobilimea Basarabiei şi decedat în 1849. Monumentul de pe mormântul pierdut în uitare, l am găsit la cimitirul catolic din Chişinău. A fost căsătorit cu o româncă, Sefastia Tonea Buhăescu (1809-1890). A doua fiica a generalului Lidia s'a căsătorit cu Paul Leonard, mareşalul Basarabiei. Fratele ei Constantin, absolvind universitatea din S.-Petersburg, a fost între 1866-69 mareşalul jud. Hotin, apoi dela 13 Noembrie 1869-1873 primul preşedinte al zemstvelor Basarabiei. Era unul dintre creatorii şi directorii băncii Tavrido-Basarabiei. S'a căsătorit cu Lidia Hristofor Talamuzi.

Fii generalului - Vladimir (1845 - 1878) şi Dimitrie (1946-1901) au fost notari la Chişinău, ca şi fiul ultimului, Victor, sinucis în 1903. Fratele său Dimitrie, învăţat Kulturträger, între 1908-1910 a fost ajutorul mareşalului, apoi mareşalul jud. Tighinei. Pe timpul revoluţiei a fost ucis în Mongolia. Sora sa Lidia, cunoscută literată.

Fiul lui Vladimir, Leon, talentat profesor de chimie, pe timpul răsboiului Mondial a inventat mijlocul de-a scoate iod din varza de mare (Crambe maritima).

Notele despre Pisarjevski s'au strâns după cartea lui A. N. Krupenski, informaţiile date de d-l D. M. Hasnaş, inscripţiile de pe morminte, etc.

torului Basarabiei. Fratele ei mai mare Constantin, a fost cunoscut ca un Kulturträger. Al doilea Dimitrie, deasemenea bine cunoscut Basarabiei, s'a căsătorit cu Ana († 1900), fiica colonelului român Anastasie Carp şi a Elizei Gh. Feodosiu. Fiul său Dimitrie (1895-1926), medic-aviator ce s'a distins ca voluntar în războiul mondial. Al treilea fiu a lui Mihail, Vladimir, s'a căsătorit cu Eugenia T. Russo.

Cel mai renumit dintre fraţi este al patrulea — Nicolae, talentat pictor italian, mai ales cunoscut ca imitator al picturii sec. XIII, premiat la Roma şi Florenţa, căsătorit cu Zulenea, marchiza Boumi. Sunt interesanţi şi ultimii fraţi Hasnaş Mihail, căs. Elena Const. Stavilo, apoi Larisa Şt. Andriaş şi Sergiu, talentat tânar, absolvent al colegiului Alexandru din S.-Petersburg, funcţionar cu însărcinări speciale pe lângă consiliul de miniştri, numit vice-guvernator la Ecaterinoslav şi mort în chip tragic la Odesa.

Hasnaşii s'au înscris în rândurile nobilimii Basarabiei în 1827 [1]), fiind primii în întreaga Basarabie, dintre boerii băstinaşi, în 1830 recunoscuţi nobili, căci cei cari chiar în 1821 s'au înscris în cartea nobilimii au fost aprobaţi de Senatul Imperial abia în 1845 [2]).

Gheorghe G. Bezveconâi

CUGETĂRI

De **Paul Gore**

Mântuirea nu este în instituţiuni, pe care noi le vom creia, ci în noi înşine.

Nici o instituţie nu poate să existe afară de spaţiu, de timp, de societate şi de stat. De aceia când vorbim despre o oarecare instituţie, cât de binefăcătoare ar fi ea, noi nu putem să nu ţinem cont de toţi aceşti factori importanţi.

---

[1]) A. N. Krupenski. Nobilimea Basarabiei.

[2]) Cartea (original) nobilimea.

Producția și comerțul de cereale în Basarabia sub Ruși

Prin tratatul de pace dela Bucureşti din 1812 Basarabia, pământ românesc, trece sub stăpânirea rusească.

Starea economică a provinciei la data acestei păci nenorocite era mai mult decât precară, datorita faptului că populaţia nu se ocupà cu cultivarea pământului roditor din frica deselor năvăliri a Tătarilor; din cauza rechiziţiilor turceşti, contractelor de furnizare impuse cu sila de către Poartă, ca şi din cauza că Basarabia prezintă un teren, pe care se desfăşurau adeseori răsboaie.

Cu toată starea precară a Basarabiei, Ruşii îi atribuiau o mare importanţă economică, ceeace se vede din cuvintele Ţarului Alexandru I, care în manifestul său din 5 August 1818 o numeşte „ţara fertilă", precum şi din prima descriere a Basarabiei alipite la Rusia, făcută de către protoiereul P. Cuniţchi şi numită „Scurtă descriere statistică a regiunei de pe Nistru, alipită la Rusia după tratatul de pace, încheiat de către Poarta otomană în Bucureşti la 1812"; (St. Petersburg 1812), înşiră următoarele cuvinte relative la Basarabia:

„...acest teritoriu, aşezat între Prut şi Nistru a fost grânarul Principatului moldovenesc...".

Aceste cuvinte ne arată toată importanţa Basarabiei din punct de vedere agricol, pentru Ruşii, cari, pentru a ridica importanţa ei economică şi a intensifica cultivarea pământului, au populat-o cu colonişti aparţinând unei civilizaţii superioare.

Astfel în anii 1813—1815 au trecut din ducatul Varşoviei în Basarabia 1443 familii germane, iar dela 1816 — 1842 în judeţul Akerman (Cetatea-Albă) s'a format numeroasele colonii din coloniştii germani veniţi din Wurtemberg. Prima colonie germană, înfiinţată în 1814 purta numele de Tarutino. In 1815 s'au format coloniile: Crasnoe, Maloiaroslaveţ, Culm, etc. In anul 1862 numărul coloniştilor germani se ridică până la 28.000.

In afară de coloniştii germani în judeţul Akerman au mai venit coloniştii din Elveţia franceză, bulgari şi cazaci.

Graţie acestei colonizări, populaţia basarabeană începe să crească foarte repede. Astfel în 1812 avem 24.000 locuitori, iar în 1816 numărul lor atinge 500.000, iar în 1855 – 1.000.000

Această creştere a populaţiei împreună cu deschiderea debuşeurilor noi pentru produsele agricole basarabene (Rusia Centrală şi Odesa, prin care se exporta grâu în străinătate) fac să se intensifice lucrarea pământului basarabean, desvoltându-se cultura cerealelor.

Baza semănăturilor basarabene o formau întotdeauna grâul cu toate varietăţile sale. Din principalele varietăţi ale grâului trebue să numim în primul rând „arnautca" (ble dur) cu sămânţa dură de culoare galbenă şi cu scoarţa transparentă, ii urmau: grâu de toamnă (ble teindre), „iarca" ce se seamănă în Martie şi Aprilie; „ghirca" (Wechselwaizen), de culoare roşie, cultivată mai ales de colonişti germani şi grâu comun de primăvară.

Grâului îi urmează porumbul (ble de Turquie, mais). Acesta se cultiva în Basarabia din timpurile cele mai îndepărtate. In timp ce grâul se cultiva mai mult pentru comerţul exterior, porumbul se consuma pe loc în interiorul regiunei. Din acest punct de vedere porumbul prezintă principala cultură basarabeană, „sine qua non", având pentru basarabeni aceeaşi importanţă, ce o are cartoful pentru Irlandezi. Trebue să adăogăm, că cu toate că porumbul cere muncă mare, sol bun fertil şi timpul temperat, — totuşi odată copt poate să rămâe fără nici un pericol până la Decembrie, şi poate să fie păstrat în cosniţe mai mult de zece ani. Din făina lui se prepară mămăligă, care înlocueşte pâinea ţăranului, iar rămăşiţele lui se întrebuinţează ca nutreţ pentru vite, ca acoperiş pentru case ca şi pentru încălzitul locuinţelor de ţară.

A treia cereală e secara (secule). Aceasta a început a se cultiva odată cu aşezarea coloniştilor din Rusia Mare (Velicorusia) şi a celor germani. In Basarabia de Sud până la 1814 ea n'a fost cunoscută de loc. A fost introdusă sub influenţa distilăriilor spirtoase. Cel mai cunoscut tip al secarei, ce se cutiva în Basarabia era acel care provine din încrucişarea cu secara „Probştei". Se obişnuia şi secara comună cu bobul lunguleţ de culoare deschisă mai puţin secara americană (albă-verzue cu bobul mare) şi cea ucraineană de primăvară cu bobul lunguleţ, cenuşiu deschis.

In ceeace priveşte orzul, se cultivă cel cu 4 sau 6 rânduri. Cea mai răspândită varietate a ovăsului era „ovăs local simplu" (basarabean), cu grăunţe mărunte şi uşoare; se mai semănau şi varietăţile „Şatilov" şi „Suedez".

In general ovăsul şi orzul se cultivau în Basarabia mai mult pentru necesităţile armatei, şi de aceia vom vedea că cultura lor se intensifica mereu în timpul războaelor.

După ce am făcut această scurtă privire asupra varietăţilor de cereale, ce se cultivau în Basarabia sub Ruşi, vom intra în studiul suprafeţelor de cultură, al recoltelor acestor cereale şi a condiţiunilor ce favorizau sau puneau obstacole producţiunii lor.

După cum am vorbit mai sus starea agricolă a Basarabiei se ridică îndată după aşezarea coloniştilor, cari au contribuit la intensificarea agriculturei, deci şi a producţiunei cerealelor basarabene.

Astfel în 1870 apare la St. Petersburg cartea profesorului I. Ianson: „Statisticescoe izsledovanie o hlebnoi torgovle v odescom raione" („Cercetarea statistică a comerţului de cereale în regiunea Odesei"), în care autorul afirmă că în partea de Nord a Basarabiei în judeţele Hotin, Soroca, Bălţi şi Orheiu ocupaţia aproape exclusivă a locuitorilor era agricultura. Ca o dovadă a intensificărei agriculturii avem raportul procentual de pământ cultivabil cu suprafaţa totală a Basarabiei. Iată cifrele:

In anul	1860	s'au cutivat	37,8%	din supraf. totală a Basarabiei	
„ „	1881	„ „	44,6%	„ „ „ „	
„ „	1887	„ „	61,0%	„ „ „ „	
„ „	1908	„ „	65,0%	„ „ „ „	[1]

La cauzele sus pomenite, care au contribuit la desvoltarea producţiunei agricole în Basarabia, trebue să mai adăogăm şi faptul că încă înainte de 1830 agricultorii basarabeni încep să facă diferite antreprize şi furnituri de stat ceeace fatal a provocat intensificarea culturelor.

Cu regret trebue să murturisim, că nu există date certe relative la producţiunea cerealelor mai înainte de 1860, când apar statisticele mai mult sau mai puţin obiective, şi care ne dau o oarecare posibilitate de a studia chestiunea de faţă. Astfel pentru 1862 avem următoarele cifre:

---

[1]) „Basarabia" de G. Filipescu şi E. Giurgea Chişinău 1919 Pag. 25.

semănat: 516.808 de cetverti de cereale [1])
recoltat: 2.038.912 „ „ [2])

Din această recoltă două treimi forma grâul cu porumbul; la aceasta trebue să adăogăm că grâul era cultivat aproape exclusiv pe pământul moşierilor, iar porumbui pe cel al ţăranilor.

Către 1864 producţiunea cerealelor creşte şi pentru anul acesta avem situaţia următoare:

semănat: 519.040 cetverti
recoltat: 3.571.580 „

Iar pentru anul 1865;

semănat: 476.750 cetverti
recoltat: 1.056.830 „ [3]

In aceste cifre ne izbeşte scăderea bruscă a cifrei ce exprimă semănatul şi recolta pe anul 1865. Fartul, acesta se explică însă prin mare secetă suportată de agricultură în acest an. Seceta a fost aşa de mare şi scăderea recoltei, după cum vedem şi din cifrele de mai sus, atât de considerabilă încât chiar s'a oprit exportul cerealelor în străinătate.

In general cu a doua jumătate secolului trecut cultura de cereale ia un avânt şi pe când în 1860 în toată Basarabia erau cultivate 110.715,3 desetini, în anul 1881 suprafaţa pământului cultivat (cu cereale) ajunge la 1.389.300 desetini [4]).

Acest fapt devine şi mai însemnat dacă luăm în consideraţie că în prima jumătate a secolului trecut agricultura se făcea în mod aproape cu totul primitiv, îngrăşămintele artificiale nefiind întrebuinţate aproape de loc, munca cea mai mare parte era manuală şi numai proprietarii mari şi coloniştii germani întrebuinţau maşinele de provinienţă rusească.

Pământul se lucra aproape peste tot cu ajutorul boilor şi numai coloniştii germani şi bulgarii întrebuinţau caii în munca agricolă.

A doua perioadă în producţiunea cerealelor basarabene o formează perioada 1881—1900. In această perioadă se observă întroducerea plugului de oţel, grapei moderne, tipului îmbunătăţit al tră-

---

[1]) 1 cetverti = 210 litri.

[2]) „Zapischi besarabscago oblastnogo statisticescago comiteta" pod redacţiei A. Egunova. Vol. I Cap. „Zemledelie" Pag. 293.

[3]) Idem Vol. II Cap. „Proizvoditelnosti Basarabii" Pag. 305.

[4]) 0,9153 desetini = 1 ha.

surei şi ceeace e mai principal mărirea rezervei de pământ prin tăierea masivelor păduroase din Basarabia pentru semănăturile grâului de toamnă şi ale tutunului [1]).

Datele statistice pentru această perioadă sunt:

Felul cerealelor	1881		1887		1893	
	Suprafaţa cultivată în desetini					
		%%		%%		%%
Secară de toamnă .	78500	1,3	156039	9,1	89297	6,14
Secară de primăvară	5900	0,5	7594	0,4	2074	0,14
Grâu de toamnă . .	216800	16,9	268682	16,1	290222	20,40
Grâu de primăvară	377600	28,4	286680	17,3	245182	17,23
Ovăz	57900	4,3	74506	4,6	54398	3,83
Orz	245500	18,5	308001	18,6	300997	21,16
Cartof	11400	0,9	12254	0,6	8116	0,58
Alte plante	395700	29,8	553377	33,3	432202	30,52
Suprafaţa totală.	1329300	100	1667133	100	1422488	100

Felul cerealelor	1897		1898		1899	
	Suprafaţa cultivată în desetini					
		%%		%%		%%
Secară de toamnă.	D	a t	e l e		152802	8,02
Secară de primăvară	d u p	ă	f e l	u l	8899	0,46
Grâu de toamnă . .					296942	15,58
Grâu de primăvară	c u l	t u	r e l	o r	357089	18,74
Ovăz					59607	3,13
Orz	n u	s'a	u p u	t u t	348600	17,29
Cartof		g ă	s i		15686	0,72
Alte plante					665810	36,06
Suprafaţa totală.	1672139	100	1804061	100	1905435	100

Din acest tablou observăm scăderea suprafeţei grâului de primăvară şi invers creşterea suprafeţei grâului de toamnă. Acest fapt îl putem explica prin rărirea pământurilor ţelinoase căci, este ştiut, că grâul de primăvară e o plantă pretenţioasă, care cere un sol bo-

[1]) P. V. Synadino „Creditul în Basarabia" Chişinău 1929 Pag. 81.

gat şi lipsit de buruene; iar cu rărirea acestui fel de sol, bine înţeles, s'a micşorat şi producţiunea grâului de primăvară.

Studiind mai departe tabela de mai sus, observăm scăderea bruscă a suprafeţei cultivate în 1893. Această scădere se explică prin secetă, ce bântuia în anul 1892. Agricultura a dat atunci rezultate slabe şi ne existând grâu suficient pentru semănat, suprafaţa cultivată în anul 1893 trebuia să se micşoreze. Rezultatul insuficient al recoltei din anul 1892 reese din compararea celor două rânduri de cifre de mai jos, care exprimă recolta pe anii 1981 şi 1882.

	1891	1892
Grâu de toamnă . .	1.357.424 cetv.	663.734 cetv.
Secara	410.148 „	188.958 „
Grâu de primăvară .	956.806 „	252.147 „
Orz	2.089.479 „	648.228 „
Ovăs	605.174 „	177.604 „
Porumb.	3.894.975 „	1.428.883 „ [1]

Această recoltă mai mult decât slabă şi insuficientă, aducând pagube enorme economiei agricole, bineînţeles, a influenţat şl asupra mişcărei suprafeţei de cultură în anul ce urmează anului secetos (1893), adică în anul 1893. Scăderea aceasta e pronunţată în mod deosebit în ceeace priveşte suprafaţa cultivată cu secară de toamnă, secară de primăvară şi grâu de primăvară.

Pentru anii 1897 şi 1898 avem următoarele recolte:

	1897	1898
	Recolta în mii puduri	
Secară de toamnă	6.324,2	7.144,9
Grâu de toamnă	9.608,5	17.556,8
Grâu de primăvară	14.122,3	13.973,4
Orz	21.148,0	20.480,2
Ovăz	3.645,3	4.786,5
Porumb.	.149.148,0	37.329,4
	etc.	etc.[2].

In ceeace priveşte distribuirea cerealelor după judeţe: — judeţul Chişinău (Lăpuşna) avea cea mai întinsă suprafaţă ocupată de

[1]) Revista „Obzor bessarabscol-gubernil" pe 1892. Pag. 24.

[2]) Idem pe 1897 Pag. 3 şi pe 1896 Pag. 7.

porumb, iar judeţul Tighina şi Cetatea-Albă predomina grâu (30,9% şi 34,7%); secara producând în judeţul Ismail 15,5%) [1]).

Dela 1900 am găsit datele pentru perioada 1902-1911, care ne arată întinderea suprafeţei cultivate cu cereale şi recoltele adunate de pe aceste suprafeţi.

Astfel avem :

Anii	Suprafaţa în deseatini	Recolta în mii de puduri
1902	2.070.859	121.494,3
1903	2.077.660	139.819,9
1904	2.062.524	54.824,0
1905	2.133.805	106.647,9
1906	2.003.694	158.844,7
1907	2.172.594	104.852,2
1908	2.159.570	94.131,7
1909	2.160.045	98.996,6
1910	2.188.118	160.990,8
1911	2.246.597	160.309,9 [2])

Pentru a evidenţia situaţia fiecărui gen de cereală în parte vom complecta acest tablou cu calculul procentual între suprafeţele ocupate de diferite feluri de cereale şi suprafaţa cultivată pe anii 1901 şi 1909

	1901	1909
	%	%
Grâu de toamnă.	18,7	23,4
Secară	10,1	6,0
Grâu de primăvară . . .	19,0	13,4
Porumb	29,5	32,6
Orz	17,6	18,8
Ovăs	3,1	2,3
Diverse.	2,0	3,5
	100%	100% [3])

Din comparaţia dintre recoltele acestor doi ani rezultă creşterea producţiunei grâului de toamnă, porumbului şi a orzului, şi micşo-

---

[1]) G. Filipescu şi E. Giurgea Op. cit. Pag. 95.

[2]) N. Moghileanschii „Proizvodstvo hlebo, hlebooborot i sbât crestianscago hleba v Bessarabii" Kişinău 1916. Pag. 28, 29, 38, 39.

[3]) „Basarabia" Monografia sub îngrijirea D-lui Şt. Ciobanu. Chişinău 1926.

rarea culturei grâului de primăvară şi a secarei. Acest fapt se explică prin cauza susarătată, adică micşorarea suprafeţei pământurilor ţelinoase necesare grâului de primăvară, cultura căruia se înlocuieşte cu culturele mai puţin pretenţioase a grâului de toamnă şi a orzului.

Creşterea considerabilă a producţiunei cerealelor după anul 1909 se explică prin faptul lărgirei creditelor speciale acordate de către Banca Statului pentru întărirea şi întreţinerea producţiunei agricole, în toate ramurile ei şi a exportului pe pieţele interne ale Rusiei centrale.

(Va urma)

Eugen Torgaşev

DOR DE BRAZDA

„Tatălui meu"

Mi-i dor de mărunţişul unor paşi
Pe rana 'njunghiată la arat,
De funia din corn de codălbaşi,
Ce-i simt sdruncinătura 'n omoplat.

Mi-i dor de 'ncălţăminte de noroi,
Cu spini bătuţi în talpa ruginie,
De săpun din ciocălău de păpuşoi,
Ce face-o spumă-aşa de sângerie.

Mi-i dor de-ai mei lăsaţi departe 'n sat...
Ei vând şi azi acolo tot sudoare,
Şi cred în gândul lor nevinovat,
Că eu am prins o margine de soare !

Vitt Popa

Chilimbarul

DIN PALEOLITICUL SUPERIOR AL BASARABIEI DE NORD

Răşina fosilă a coniferelor din perioada terţiară, cunoscută sub denumirea de chilimbar sau succin, a fost întrebuinţată deja în antichitate ca material pentru confecţionarea feluritelor obiecte de podoabă, reprezentărilor plastice zoo- şi antropomorfe şi a diferitelor obiecte, servind pentru cultul religios.

Chiar şi în timpurile preistorice, oamenii s'au folosit de mineralul acesta, mai ales însă în epoca pietrei poleite, numită şi neoliticul. De reţinut este că succinul apare în special foarte des în aşezările neolitice, făcând parte din aşa zisul ciclu nordic al răspândirii culturii neolitice din Europa, fiind dimpotrivă aproape necunoscut printre resturile acestei civilizaţiuni în sudul şi sud-estul continentului nostru (4).

In paleolitic, epoca pietrei cioplite, aparţinând perioadei geologice trecute (cvaternarul), care s'a manifestat prin prima apariţie a omului pe pământ în calitate de purtător al unei culturi cu totul primitive, chilimbarul se găseşte foarte rar, fiind cunoscut până nu de demult numai în patru diferite locuri, aflătoare în Europa centrală şi în cea de apus. Aici succinul a fost scos la lumina zilei dimpreună cu inventarul cultural, caracteristic pentru faza magdaleniană a paleoliticului superior, în forma unor bucăţi nelucrate de mâna omului (3,18). Primul dintre aceste patru locuri este peştera, numită „Grotte d'Aurensan" (11) din departamentul francez Hautes-Pyrénées, situată pe cursul f. Adour, la 1 kilometru spre Sud dela orăşelul Bagnères-de-Bigorre, şi descoperită în anul 1869 de către d nii Émilien şi Gh. L. Frossard. Săpăturile făcute aici au oferit între altele şi 5 bucăţi de chilimbar de culoare roşie-închisă. Succinul s'a găsit asemenea într'o vestită staţiune magdaleniană „Gudenushöhle" din valea f. Krems lângă oraşul cu acelaş nume în Austria de jos (12). Afară de staţiunile citate, mineralul acesta a fost constatat

şi în paleoliticul din *Cehoslovacia*. (5, 9, 10). De fapt între materialul arheologic obţinut în urma explorărilor peşterii Kostelik (=Pékarna=Diravica) lângă Mokrá (Mokrau) s'a notat o mică bucăţică de succin, iar o a doua importantă staţiune magdaleniană din Moravia, Zitny (Zitnyhöhle) lângă Kiritein, a oferit două bucăţi de chilimbar.

Pentru paleoliticul superior din România succinul a fost citat pentru prima dată în studiul savantului francez Dr. H. Breuil, profesor la Institutul de Paleontologie umană din Paris, întitulat „Stations paléolithiques en Transylvanie" şi apărut în Buletinul Societăţii de Ştiinţe din Cluj, tomul II (1924-25), pag. 193-217. E vorba despre o bucată de chilimbar („un morceau d'ambre") găsită de dl. Graff, fiind însoţită de industria aurignaciană la Valea Cremenei (Buzăul Ardelean), însemnată staţiune, descoperită de către Julius Teutsch încă în anul 1910. Un interes deosebit trebue acordat însă chilimbarului, pe care l'am găsit în vara anului 1929, făcând săpături în paleoliticul superior al Basarabiei de Nord.

In anul 1923 am reuşit să descoper primele resturi sigure ale civilizaţiei omului cvaternar în Moldova dintre Prut şi Nistru (1). Dela această dată încoace, continuând neîntrerupt cercetările mele, am putut constata numeroase aşezări paleolitice în regiunea Nistrului din Nordul ţării (2). Sunt două dintre aceste: staţiunea „Magazia" din preajma satului Babin şi „Tomâna", deasupra localităţii Cormani, în jud. Hotin, unde am aflat cu prilejul unor săpături sumare, dimpreună cu material arheologic foarte important, un număr de bucăţi de răşină fosilă. Ambele staţiuni se disting prin un inventar cultural caracteristic Aurignacianului superior, aparţinând cronologiceşte ultimei glaciaţiuni cvaternare (Würm II), ceeace reiese din condiţiunile stratigrafice ale păturilor arheologice şi din caracterul faunei (Elephas primigenius, Cervus tarandus, etc) şi a florei (Pinus silvestris, Pinus din secţ. Pinaster, Picea excelsa şi Abies alba) însoţitoare. La Cormani s'a găsit numai o singură bucăţică de chilimbar de culoare roşie-închisă în stratul inferior al staţiunii, în apropierea unei vetre cu cărbune din pinus silvestris (16). Cu părere de rău însă, starea de conservare a acestui succin era atât de nefavorabilă, încât la scoaterea lui din pământ, el s'a sfărâmat des-

compunându-se într'un număr de bucăţi mici. De notat este că chilimbarul din Cormani este transparent şi se caracterizează prin un luciu sticlos şi prin faptul că se sparge uşor, producând spărturi concoidale. Studiul mai atent al structurii sale ne dovedeşte că partea superioară a lui a fost puternic alterată în urma procesului de desagregare din cauza zacerii îndelungate în pământ, ceiace a format o patină destul de groasă de culoare galbenă (ca ceară) foarte fragilă, având suprafaţa crăpată. Absolut la fel se prezintă chilimbarul din Babin, cu o singură deosebire că culoarea patinei acoperitoare are o nuanţă ceva mai roşie. Cele

Staţiunea „Magazia" din preajma satului Babin, jud. Hotin

şapte bucăţi ale acestui mineral dela Babin, s'au găsit în mijlocul industriei aurignaciane purtând habitul Aurignacianului final, într'un strat, caracterizat din punctul de vedere paleofitologic prin prezenţa cărbunilor de brad (Abies alba) şi pinului silvestris (16). Exemplarele de succin ridicate aici sunt de diferite dimensiuni: cea mai mică bucată nu întrece mărimea unui bob de fosole, iar cea mai mare dintre ele ajunge mărimea unei nuci. Forma lor e

bulgăroasă, afară de un singur exemplar, asemănător cu o placă neregulată, având luugimea maximală=6, 7 cm, lăţim. max.=2,6 cm. şi grosimea maxim=1,5 cm.

Prof. Dr. Fritz Wiegers, oprindu-se în lucrarea sa „Diluviale Vorgeschichte des Menschen" la studiul chilimbarului din paleoliticul european, subliniază deosebita importanţă a descoperirilor acestui fel de caustobioliţi în aşezările omului cvaternar pentru cunoaşterea relaţiunilor de comerţ, care au existat pe timpul acesta sau în special, ceiace pare a fi şi mai admisibil, pentru a putea restabili drumurile de migraţiuni a populaţiunii paleolitice. E cunoscut doar că chilimbarul, originar din diferite zăcăminte din Europa, prezintă felurite varietăţi, care se deosebesc între ele, până la un grad anumit, în ceeace priveşte proprietăţile sale fizice şi constituţiunea chimică. Astfel, stabilirea locului de origine al succinului, aflat într'o anumită staţiune preistorică, pe baza unui studiu mineralogic şi chimic cât se poate de amănunţit, ar da posibilitatea să se clarifice problema, din care regiune geografică anume, provine populaţiunea acestei aşezări paleolitice. Iată de ce am încredinţat analiza chilimbarului din paleoliticul basarabean Institutului de Chimie anorganică al Universităţii din Cernăuţi. Cu cel mai viu interes aşteptăm rezultatele acestor cercetări, actualmente în curs, cărora s'a dedicat Dr. F. Schwarz, şef de lucrări la institutul amintit.

Wiegers crede că chilimbarul aflat în peşterile din Austria şi Cehoslovacia provine probabil din zăcămintele acestui mineral din Polonia, unde el se găseşte, după cum mi-a comunicat Prof. Dr. Jurij Polanskyj (Lwów), în depozitele miocene dela Delatyn, pe Prut în Galiţia. In orice caz pentru chilimbarul nostru presupunerea aceasta ar avea poate şi mai multă valoare, mai ales dacă vom lua în considerare faptul că şi în Galiţia a fost constatat Aurignacianul, prezentat prin şirul întreg de staţiuni sub aer deschis, descoperite în anii din urmă de dl. Polanskyj (14,15). Nu-i exclus însă ca succinul din Babin şi Cormani să nu fie altceva decât rumanita, chilimbarul indigen (6, 7, 8, 13), cunoscut din depozitele oligocene ale judeţului Buzău şi în alte locuri, a cărui exploatare în mod sistematic a început însă deabia după răsboiul mondial (17). Să sperăm că rezultatele analizei chimice ne vor oferi criterii mai exacte pentru clarificarea interesantelor

probleme, care le-am atins aici şi că studiul preistoric al ţinutului nostru se va îmbogăţi astfel cu noui şi importante contribuţiuni.

C. Ambrojevici

LITERATURA.

1) C. Ambrojevici, Der paläolithische Mensch in Bessarabien. Berlin, 1926/27.

2) C Ambrojevici. Beiträge zur Kenntnis d. Aurignacienkultur Bessarabiens u. d. Bukowina, Wiener prähist. Zeitschr., XVII, 1930.

3) J. Déchelette Manuel d'archéologie préhistorique etc. I. Paris 1908.

4) M. Ebert, Reallexikon d. Vorgeschiche; I. articolul „Bernstein u. Bernsteinartefakte." Berlin, 1924. Conţine şi literatura asupra acestui obiect).

5) M. Hörnes. Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig, 1903

6) C. Istrati. Quelques nouvelles données relatives à l'étude de la Roumanite (Succin de Roumanie). Bull. de la Soc. de Sc. Bucarest, 1898.

7) C. Istrati, Rumanita sau succinul din România. Anal. Acad Rom., Mem. Secţ. Şt. Seria II, tom 16. 1895.

8) C. I. Istrati şi M. Mihăilescu, Chilimbarul de Olăneşti. Mem. Secţ. Şt. Acad. Rom. Seria III, tom. I, mem. I. 1923.

9) F. A. Krasser. Die Mokrauer Höhle bei Brünn. Mitt. d. Anthr. Ges. Wien IX, 1882.

10) K. I. Maska, Der diluviale Mensch in Mähren; Neutitschein, 1886.

11) H Obermaier, Beiträge zur Kenntnis d. Quartärs in d. Pyrenäen. Archiv f. Anthropollogie XXXIII (N. F. V.), Braunschweig, 1906.

12) H. Obermaier u. K. Breuil, Die Gudenushöhle in Niederösterreich. Mitt. d. Anthr. Ges. Wien. XXXVIII (3 F.=8), 1908.

13) P. Poni şi D. Cădere, Fapte pentru a servi la descrierea mineralogică a României, partea IV. Acad. Rom. Mem. Secţ. Şt. Seria III, tom. V.

14) G Polanskyj, Podilski etjudy I. Zbirnyk pryrodopysn. lik. Sekc. Nauk. Tovar. im. T. Sevcenka; XX. Lwów. (in limba ucr.).

15) G. Polanskyj, Materialy do piznannja paleolita halyc'koho Poddilja. 1931 (Manuscript).

16) R. Popovici, Untersuchung prähistorischer Nadelholzkohlen Nord-Bessarabiens. Bul. Facult. de ştiinţe d. Cernăuţi. V, 1931.

17) I. Simionescu, Tratat de Geologie; Bucureşti, 1927.

18) F. Wiegers, Diluviale Vorgeschichte d. Menschen. I. Stuttgart, 1928.

Un bucureștean în Basarabia în 1831.

Intr'o excursie pe care am făcut-o în cursul anului trecut prin satele din Basarabia pentru a-mi aduna materialul necesar în vederea alcătuirii unei „*Bibliografii* a cărţilor româneşti tipărite în Basarabia sub Ruşi", am vizitat o seamă de biserici.

Cărţile le găseam în strană sau în bibliotecă ori în arhivă, adică în pod, căci bibliotecă şi arhivă propriu zisă puţine biserici au.

Răscolind prin diferite poduri de biserici pentru cercetarea arhivei, în afară de diferite obiecte bisericeşti vechi şi stricate, am găsit în multe părţi diferite acte şi documente importante pentru trecutul bisericei româneşti din Basarabia. Intre aceste acte cele mai numeroase sunt aşa numitele chezăşii de cununie, despre care vom vorbi cu altă ocazie. Deocamdată publicăm mai la vale conţinutul unei astfel de chezăşii, importantă pentru istoricul relaţiilor Românilor din Basarabia cu cei din România liberă în timpul cât Basarabia a stat sub stăpânirea rusă.

Al. David

ADIVERINŢA.)*

Noi încredinţătorii lăcuitorii din oraşul Chişinăului dăm acest adevărat zapisul nostru la mâna preuţilor din satul Izbiştea uezdul Răutului, precum să fie ştiut că pentru Alexandru sin Neculai Popovici din târgul Bucureştii dila Mahalaua Precupeţii. Noi precum că-l ştim că este holtei şi altă însoţire nau mai avut Şi acum vrând să se însoţească cu întâia legiuită cununie cu Iustina fată mare fiica lui Grigorie Prodan din satul Izbiştea, că eşti fată mare şi alt bărbat nau mai avut. Pentru aceasta încredinţăm cu ale noastre iscalituri, iară în urmă născând cât de puţină pricină ori în ce chip ar fi noi iscăliţii chizăş avem a răspunde întru toate, iară preutul care va săvârşi cununia nu va fi nici întro răspundere, ci însăne noi vom fi răspunzători şi pentru credinţă care vom şti carte ne vom iscăli însuş, iară de nu vom şti vom pofti scriitoriul de ne va scri numile şi noi vom pune degitile.

In Chişinău anul 1831 Mai 31.

Eu Vasile Siminel adiverez.
Eu Ioan sîn Ivanov adiverez.

Urmează două iscălituri greceşti indescifrabile.
Şi eu dascalu Simion dila hramu sfântului Ilie adiverez.

---

*) Originalul se păstrează la biserica din com. Izbişte jud. Orhei.

Inflaţia

Societatea a convenit să admită un mijloc pentru înlesnirea circulaţiilor avuţiilor sub orice formă condiţionată de baza metalică. Este natural să primeşti marfă contra marfă, marfă contra aur, ultimul fiind considerat ca o marfă universală, comodă la deplasare. Şi aurul cu adevărat cuvânt îndeplineşte condiţiunile cerute unui metal pentru a deveni un instrument de schimb universal, divizând schimbul în operaţia de vânzare-cumpărare. Fiind omogen, divizibil, moleabil cu valoare constantă, dur, preţ mare sub volum mic, este căutat fie sub formă de monedă, fie sub altă formă oare care, de toate societăţile, indiferent de gradul lor de civilizaţie.

Intre timp, intervenind şi forma de schimb-creditul, chestiunea circulaţiei bunurilor s'a divizat în noui operaţiuni. Schimbul valoare pe valoare a fost transformat într'un schimb valoare pe făgăduinţă, timpul fiind considerat ca un factor important în raporturile de schimb al bunurilor.

Numai credinţa în punctualitatea debitorilor a transformat acest mijloc al circulaţiei bunurilor din ficţie în realitate. Aşa s'a ajuns la concluzia că metalul admis ca istrumeut de schimb poate fi substituit prin acte cu putere juridică spre înlesnirea şi mai mare a circulaţiei bunurilor.

Insă principiul a rămas în picioare. La baza schimbului pe credit stă aurul, el fiind avuţie reală faţă de care se fac toate socotelile. Actele emise vor avea putere la plată, dacă au la bază aur; cum se zice, sânt convertibile în aur. Ele sânt ajutătoare circulaţiei, salvând şi aici principiul economic, maximum de bunuri cu minimum de sforţări. Căci este uşor a emite monedă hârtie, a tipări acte, dându-le valoarea convenţională după necesitate, ceeace n'am putea spune de baterea monedei metalice, care necesită lucrări durabile, cu pregătiri costisitoare.

Odată ce s'a ajuns la soluţia substituirii monedei metalice, schimbul s'a desvoltat în mod normal, până când s'a ţinut seamă de

legile rezultate din studiul îndelungat al fenomenelor economice, ori s'a răsturnat numai decât, când s'a încercat a le nesocoti.

Aşa s'a ajuns la fenomenul inflaţiei monetare, care constă în punerea în circulaţie a unui stoc de monedă hârtie peste necesităţile circulaţiei, depăşind cu mult numărul schimburilor, abandonând normele şi dispoziţiile stabilite de ştiinţa economică, privitor la modul de funcţionare a unei monede cu curs legal. Se suprimă convertibilitatea (schimbarea) monedei hârtie în aur, se decretează curforţat, iar ca efect direct a unor măsuri artificiale, valoarea nomisnală a monedei în circulaţie nu mai corespunde cu cea reală.

Consecinţele sânt multiple şi ele ar putea fi rezumate în felul următor: produci-pierzi, vinzi-pierzi, cumperi-pierzi, deci te sărăceşti, cu alte cuvinte.

Moneda hârtie în circulaţie care nu-şi îndeplineşte rolul de măsură legală a valorilor aduce pierderi şi dezorientare pentru societatea în plină activitate economică. Şi dacă prezinţi în cazul suspendării convertibilităţii o înjghebare economică în embrion, natural devii exploatat de organizaţiile puternice. Ar fi ridicol să recomanzi încetarea relaţiilor comerciale cu străinătatea, mai ales astăzi când schimbul este mai mult o funcţie socială. Sânt prea strânse interesele ca să putem propaga un egoizm naţional. Şi zidul chinez a cedat insistenţelor civilizaţiei. Pentru un stat ca România pe lângă problema circulaţiei monetare, se pune o problemă şi mai importantă din punct de vedere internaţional. Ne găsim între Rusia americanizată şi Europa egoistă şi organizată prin sistemul cunoscut capitalist. Iată dece (aşi spune că) se cere un maximum de prudenţă în dezlegarea chestiunilor economice cu repercursiune şi pentru schimbul internaţional. Deci vom respecta legile economice cu privire la circulaţia monetară, căci de aici se deduce puterea de a învinge celelalte obstacole ce ne stau în cale.

Este destul de cunoscut răul inflaţiei monetare, cauzat de măsurile artificiale aplicate de diferite state într'un timp de pierdere a echilibrului material şi moral. Războiul ca un factor distructiv a încurajat tot felul de măsuri artificiale, admiţând intervenţionismul în cel mai larg grad al înţelesului. Era natural în plin război, în izolarea creată pentru state, în căutarea mijloacelor pentru menţinerea organizmului, realizarea scopului, să se recurgă la această măsură, cunoscându-i toate consecinţele rele.

Dar acum să recomanzi o măsură arbitrară, este mai mult decât o nelegiuire. Refacerea nu se poate face pe acte ruinătoare. Organizmul trebue să simtă restabilirea, iar în convalescenţă venim cu măsuri direct folositoare. E mai raţional să renunţăm la procedeul inflaţiei monetare a cărei consecinţe le cunoaştem. Dar în schimb ni se impune o verificare superficială a sistemului de organizare a creditului şi poate prin această verificare vom determina pe adepţii inflaţiei monetare să renunţă la astfel de experienţe dăunătoare societăţii.

In regimul actual s'a dat o prea mare importanţă capitalului, sub formă de monedă care de fapt în producţie are un rol pasiv. Fructificarea exagerată din război a născut specula şi tendinţele de a înlocui avuţiile de prima necesitate, ce sporesc munca, prin capitalurile lichide ce dau miracolul de dispoziţie de tot ce este materie şi suflet. Dacă unii din componenţii acestei societăţi scriu istoria războiului şi a civilizaţiei cu sângele lor propriu o altă lume profită de această naivă jertfă, căutând să-şi mărească rentabilitatea capitalurilor. Capitalurtle lichide astfel câştigate şi plasate în indus trii cu scopuri distructive, atât de bine valorificate în vremuri de grele încercări a omenirii, au căutat aceleaşi situaţii şi în zilele de după război. Insă n'au putut găsi plasamentul cu rentabilitatea fabuloasă, sângele fiind cel mai bun îngrăşământ pentru sporirea lor

Şi atunci deţinătorii îşi retrag capitalurile din industrii productive şi de utilitate socială, plasându-le în imobile, bijuterii, ascunzându-le în locuri dosite, aşteptând momentul potrivit tendinţelor lor speculative.

Băncile care la fel au primit o parte din capitaluri spre fructificare şi prin menirea lor sânt regulatoarele pieţelor financiare au adâncit prăpăstia, au depărtat şi mai mult capitalul de factorii de producţie, încurajând tendinţele de speculă prin dobânzi uzurare.

Majoritatea debitorilor se văd astăzi pe cale de a înceta producţia, transformându-se în autori de acte amorale, punând la cale distrugerea valorilor pe căi nepermise cu scop de îmbogăţire (asi gurările) considerând frauda ca mijlocul cel mai eficace in dezlegarea problemelor de natură politico-economică.

Coarda prea întinsă s'a rupt. De aci înainte o mulţime de măsuri artificiale, arbitrare în căutarea echilibrului între creditor-debitor, conversiunea, concordat etc. Regimul actual a ajuns la un punct

mort. Nemulţumiri, fricţiuni, agitaţii, fără a se putea scoate răul din rădăcină.

O astfel de măsură artificială de ultimă încercare va fi şi inflaţia, care şi mai mult va înrăutăţi situaţia, ea putând fi comparată cu o catastrofă, unde judecata nu contează. Prin inflaţie căutăm să salvăm pe cei ce au speculat activitatea şi energia şi să sacrificăm victimile acestora.

Această măsură în zilele de astăzi poate fi adoptată de cei ce au abandonat raţiunea şi reflectează prin sentiment.

S. Bogos

ROSTIRI

De **Leon Donici**

Numai atunci succesele armatei sânt posibile, când între front şi dosul armatelor există o legătură strânsă, când şi ostaşii cari luptă cu duşmanul, şi civilii rămaşi în ţară sânt cuprinşi de acelaş elan de jertfă. Această regulă e adevărată şi nesocotirea ei distruge toate puterile armatei.

Puterile materiale întotdeauna merg alăturea de cele morale. Iată de ce, împreună cu mobilizarea industriei, în timpul răsboiului e necesară şi mobilizarea sufletelor şi a spiritului naţional.

Imagina internă şi externă a ţării e Capitala. Capitala e diriguitoarea vieţii în ţara întreagă. Făcând cunoştinţă cu viaţa din capitală, faci, în majoritatea cazurilor, cunoştinţă cu viaţa ţării.

CRONICA

RECENZII.

† Vasile Laşcu.

In ziua de 1 Iunie, a încetat din viaţă în vârsta de 70 ani, colaboratorul revistei noastre—cunoscutul poet şi publicist basarabean Vasile Luchici-Laşcu. Ca fiu al preotului Luca Laşcu din Chişinău — un naţionalist moldovean de pe vremuri, un admirator al poeziei lui Vasile Alecsandri şi el însuşi mânuitor de condei la revista eparhială din Basarabia „Vedomstiile eparhiale" din anii 1867—71. — Vasile Laşcu şi-a făcut studiile la Seminarul Teologic din Chişinău şi dela 1878, depe când era abia de vre-o 15 ani, a început să scrie proză şi versuri în limba rusă, singura în care a scris toată viaţa, deşi a cunoscut destul de bine, mai ales dela Unirea Basarabiei, şi limba românească.

In anul 1905 V. Laşcu a tipărit prima sa dramă, intitulată „Răzbunare neizbutită", scrisă în 1878, în anul de când a început să scrie şi versuri. De atunci şi până în ceasul morţii, timp de 54 ani, V. Laşcu n'a încetat să scrie şi să publice. De sub pana sa au ieşit: — o culegere mare de versuri, cugetări şi o conferinţă „Despre viaţă" — Petersburg 1891. „*Hotarul iubirei*"—dramă scrisă în 1883; „*Lebăda neagră*" (1895), „Teorie", (1896), „Maimuţele literare" (1897) „*Simboluri şi înfăptuiri*"— o cărticică de versuri ce a suportat trei ediţii; „*Antologia poeziei româneşti*"—Chişinău, 1928 şi următoarea serie de povestiri şi poveşti pentru copii: „Corpul meu", „Natca", „Ultima împuşcătură", „Filea-prostofilea", „Buca", „Poveştile Irocicăi", „Inelul fermecat" — poveste dramatizată. Pe coperta „Simbolurilor şi înfăptuirilor" — ediţia treia din 1930, autorul mai anunţă în preparaţie „Ultimile flori" şi „Focuri artificiale". Pe lângă toate acestea, răposatul a scris despre „Teatrul din Chişinău", din prima jumătate a secolului trecut o serie de articole apărute în ziarul local „Viaţa Basarabiei" In anul 1916, a colaborat la multe publicaţiuni din Petersburg şi Odesa ca recenzent teatral, conducând în răstimpuri secţiuni sau întregi publicaţiuni, aici în Capitala Basarabiei, sau în Petersburg — Capitala Rusiei de altă dată.

In opera literară a răposatului se oglindeşte o concepţie semicreştină, semihelenică asupra vieţii: *Viaţa omului este o verigă în lanţul nesfârşit şi veşnic al vieţii omenirii şi universului. Singurul lucru ce rămâne după moartea omului este opera lui. Prin ea omul muritor participă la creaţiunea nemuritoare a Dumnezeirei. Obligaţiunea oricărui muritor este să se pătrundă de adevăratul sens al vieţii şi să caute să şi potrivească existenţa poruncii veşniciei. Indatorirea creatorului de forme pentru gândirea omenească. este să se pătrundă de suferinţa şi dorul mulţimei, să 'nţeleagă vaerul surd din valea plângerilor, să presare flori pe drumul celor condamnaţi la chinurile crucii şi să aprindă o făclie pentru cei ce obrăcăesc în întuneric.* „Ca să fii gigant în poezie, zise V. Laşcu, trebue să fii gigant în suferinţă, altfel nu poţi scri pentru toţi".

Lirica lui V. Laşcu, sobră şi concisă, a fost apreciată bine de critica rusească de pe vremuri. Marele Vladimir Soloviev, poetul Alexandru Cruglov şi atâţia alţii au scris rânduri elogioase la adresa lui V. Laşcu, găsind că opera sa poetică nu-i lipsită de patosul adevărat care i caracterizează pe artiştii din mila lui Dumnezeu. De altfel, poezia a fost

pentru V. Laşcu acel elexir miraculos, despre care el pomeneşte într'o cugetare de a sa, zicând: „dacă omul ar inventa un elixir care să-i permită să trăiască veşnic, el ar mai trebui să inventeze şi un altul care să conserve lumea de stricăciune". Poezia a fost elexirul care l'a păstrat pe V. Laşcu întreg şi curat in viaţă şi care va păstra pentru posteritate nectarul delicios al operii sale literare.

Pentru lirica românească V. Laşcu a făcut prin „Antologia poeziei româneşti" aşa de mult, că ne simţim obligaţi să vorbim în chip special despre aceasta, atrăgând atenţia celor în drept, să caute să-i desăvârşească opera prin editarea unui nou volum de poezii traduse din poeţii români. In primul volum, apărut în 1928, cu o prefaţă foarte documetată şi elogioasă a academicianului profesor Ştefan Ciobanu, au intrat peste 60 de perle din poeţii români ca Mihail Eminescu, Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Gheorghe Coşbuc, A. Vlahuţă, P. Cerna, G. Morun, Ion Minulescu, M. Zamfirescu, N. Beldiceanu, Şt. Iosif, D. Anghel, G. Topârceanu, Al. T. Stamatiad, I. Săvescu, T. Robeanu, (G. Popovici), Ion Al. George, G. Bacovia, Lucian Blaga, Demostene Botez, Mihail Codreanu, Nichifor Crainic, V. Demetrius, Ovid Densuşeanu, Victor Eftimiu, Ion Foti, Octavian Goga, G. Gregorian, Emil Isac, I. Valerian, V. Voiculescu, G. Talaz, M. Baiulescu, N. Milcu, Al. Terziman, I. Neniţescu, şi A. Verea. Dela 1928 şi până în ultima clipă a vieţii, Vasile Laşcu a tradus şi parte a publicat în ziarele ruseşti din Chişinău, atâtea alte poezii din maeştrii versului românesc. Adunarea lor într'un nou volum şi repetarea primului se impune. Pe calea aceasta, publicul cetitor care ştie să citească numai ruseşte (şi un astfel de public îl avem nu numai în Basarabia, dar împrăştiat în lumea întreagă şi în Rusia) ar putea să guste din farmecul poeziei noastre româneşti, căci Vasile Laşcu este un traducător ideal. El ştie să se identifice cu autorii pe cari îi transpune în limba rusă. Şt. Ciobanu se exprimă astfel despre însuşirile de traducător ale lui V. Laşcu: „Din toată pluralitatea de stări sufleteşti, de talente, de epoci, de direcţii — traducătorul a creiat o singură gamă; în „Antologia" aceasta multicoloră tresaltă, se sbate un singur suflet, se aude un singur acord lăuntric. Dacă e adevărat că cetitorul trăeşte stările sufleteşti ale autorului, că în el se repetă procesul de creaţiune, — V. L. Laşcu a atins taina cea mai înaltă a pătrunderii artistice în creaţiunea altuia, el a ştiut să se puie în rând cu autorul. V. Laşcu s'a coborît în regiunea aceia ascunsă, a pătruns în adâncul sufletelor autorilor pe care îi traduce şi a extras de acolo ceia ce era înrudit cu sufletul său, ceiace atinge în chip reflexiv strunele sale, tulbură inima sa, ceia ce îl bucură sau îl îndurerează, mai ales ceia ce'l îndurerează.

Şi acorduri muzicale, limpezi, minunat de gingaşe şi subtile — răsar în ritmuri noui, în limbă străină, dar nu par deloc o traducere. De altfel, asta nu mai este o traducere pasivă, făcută artistic de un maestru al cuvântului; asta nu mai este o tehnică a versificaţiei; asta nu-i o transpunere rece a poeziei străine, a talentului strein, a bucuriei şi durerei străine. Asta este o pătrundere însufleţită a firei artistice streine, a sufletului strein... V. L. Laşcu a fost un adevărat poet în aceste minunate traduceri din lirica românească" — termina Şt. Ciobanu. P. H.

Ioan Petrovici. *Impresii din Italia.* Buc. Ed. Casei Şcoalelor 1931. Un vol. de 216 p. cu 12 clişee şi *Peste hotare*, aceiaşi editură 1931, cu 9 clişee.

D-nul I. Petrovici a îmbogăţit literatura noastră turistică atât de săracă, cu 3 volume: *Raite prin ţară, Impresii din Italia* şi *Peste hotare*, apărute la intervale aproape regulate. Neîntrecut mânuitor al condeiului, având talentul de a captiva pe cititor dela primele rânduri prin fraze spontane, nemeşteşugite, observator fin şi plastic în descrieri, D-l Petrovici, pe care generaţia de

studenţi dintre 1906—1912 nu-l poate uita prin minunatele sale *Amintiri universitare*, a reuşit să ne dea trei lucrări, ce nu trebue să lipsească din biblioteca nici unui iubitor al naturei şi călătoriilor.

Volumul *despre Italia* are o legătură intimă intre capitole, cari se succed in ordin cronologic. Veneţia te reţine prin decepţii, la cari de sigur a contribuit pentru noi Românii şi sonetul lui Eminescu. Astfel: marea nu se vede, gondolele negre şi gondolierii prozaici, canalele cu apă murdară, case mucegăite şi obscure cu obloane la fereşti din cauza ţânţarilor, nopţi pline de melancolia unui trecut apus pe vecie, etc. Milano, autorul ni-l redă scânteetor de viaţă şi mişcare comercială. Roma te farmecă prin suprapunerea a trei lumi: antică, pontificală şi am putea zice, mussoliniană. Imprejurimele Romei extrem de interesante şi variate. Neapole te atrage ca un magnet şi-l trăeşti fără să-l vezi, iar când ai terminat de citit acest capitol, simţi nevoia de a-l mai reciti odată. Ferice de autorul care spune multe in cuvinte puţine şi lasă răgaz imaginaţiei cititorului să lucreze in libertate!

Volumul *Peste hotare* are capitole disparate cu descrieri de localităţi din Austria, Bavaria, Turingia, Saxonia, Alsacia etc. Nu găsesc decât o singură lipsă acestor volume: absenţa schiţelor cartografice de orientare. In volumul *despre Italia* e necesară o reprezentare cartografică cât de sumară a acestei ţări. Fără o hartă a Tirolului italian, ce se face cititorul la capitolul *Printre Dolomiţi*, unde sunt înşirate atâtea oraşe dela Veneţia la Meran? Nu toţi intelectualii au la îndămână un atlas şi o călătorie devine mai utilă când o poţi urmări pe hartă. In volumul *Peste hotare*, schiţele cartografice se impun la fiecare capitol şi e de dorit ca autorul să le introducă la ed II-a. E curios că numai publicaţiile similare nemţeşti şi anglo-saxone au schiţe cartografice. Popoarele latine—le neglijează Au apărut în ediţii splendide călătoriile lui Maupassant, Pierre Loti, Sven Hedin — toate fără hărţi! Oricât ar fi cineva de puţin familiarizat cu mânuirea unui atlas, nu poate să nu privească cu interes o schiţă cartografică in intimă legătură cu textul şi atunci călătoria se imprimă mai uşor in minte, chiar dacă lucrarea n'ar avea nici un clişeu. Clişeul cel mai folositor într'o carte de călătorie, este harta. *G. Raşcu*

Hasdeu povestind copiilor — aşa se numeşte culegerea de poveşti, poezii şi povestiri — nu toate chiar pe înţelesul copiilor şi tineretului, pe care le-a adunat, într'un volumaş drăguţ de 128 pagini, Editura Librăriei Socec din Bucureşti, pe preţul de 40 lei.

Sub portretul marelui nostru basarabean, la inceputul volumaşului, sânt tipărite următoarele rânduri de Nicolae Iorga: B. P. Haşdeu „a fost un om genial. A dispus de cunoştinţi neobişnuite în toate domeniile, aşa încât oricând putea uimi pe cei mai mulţi; a avut un spirit elastic, cum cu greu s'ar mai găsi altul şi, pe lângă acesta, pătrunzător, ascuţit; a fost un scriitor îndrăzneţ în luptă şi de o necruţătoare ironie, a fost un convorbitor care aducea în discuţie puncte de vedere nouă, şi, când nu putea lumina, orbia prin scăpărarea scânteielor, şi când nu putea convinge pe duşman, îl îndepărta prin jignirea crudă a mândriei celei mai legitime, a sentimentelor celor mai îndelung şi mai adevărat iubite. Chiar biruit în faţa lumii, el îşi înconjura retragerea de o strălucire meşteşugită care silea ochii să se închidă şi lăsa totdeauna impresia unei superiorităţi omeneşti netăgăduită".

Deşi nu tocmai pentru bucăţile adunate în volumaş s'ar fi potrivit ca N. Iorga să scrie rândurile de mai sus, totuşi cartea poate fi citită cu mult interes de către aceia cari preţuesc vioiciunea povestirii, aşa cum a dovedit-o B. P. Haşdeu în „Povestea Crinului", în „Copilul din Codrul Cosminului" şi „Cei trei Muşchetari" şi filosofia verificată in imagini bogate şi simţiri adânci până la religiozitate, de care sânt pătrunse versurile din volumaş. P. C.

„Lupta pentru limba românească şi ideia unirii la Românii din Basarabia după 1812". — *L. T. Boga. — Chişinău 1932.* — Intr'o broşură de 34 pagini dl. L. T. Boga tratează, în bună parte folosind documente inedite din Arhivele Statului din Chişinău, cele două chestiuni cardinale ale sufletului românesc din Basarabia: limba şi conştiinţa naţională. Evident chestiunile desvoltate în scrierea menţionată merită toată atenţia şi materialul departe de a fi epuizat are nevoie de complectări. O contribuţie—putem afirma preţioasă—este şi lucrarea de faţă.

Primă parte privitoare la lupta pentru limba românească în Basarabia se poate consideră ca o sinteză a rezultatelor obţinute până în prezent, luminate şi printr'o serie de precizări documentare inedite.

In ce priveşte partea a două a lucrării: ideia unirii la Românii din Basarabia, aici terenul este încă incomplect prelucrat. Dovezi de trezirea şi manifestarea conştiinţei naţionale a basarabenilor sunt destale—dela 1812 încoace—, dar atitudini pentru *unire* sunt greu de găsit şi precizat. Trebue să ţinem cont în această privinţă de uriaşa forţă de stat poliţist, cu deosebire in Basarabia, a Rusiei ţariste de pe vremuri. Totuşi dl. Boga atinge chestiunea, aducând şi câteva preţioase contribuţii: o pecete moldovenească dela 1817, care a stârnit îngrijorarea autorităţilor ruseşti şi mai ales sincera şi naiva mărturisire din actele oficiale ale stăpânirii ruseşti din 1839, 1848, 1858, 1861, 1863, 1867, atâtea date care evocă frământările sufletului românesc din principatele *unite* — din care se *trădează* şi ceeace frământa şi sufletul românesc din Basarabia: *„moldavofilia"*, visuri pentru *„o singură Românie unită"* *„mişcarea naţională unionistă"*...

D-l Boga nu posează ca scriitor şi nu este un adept al frazei; în rânduri limpezi şi simple cu rară perspicacitate ştie să aleagă utilul de neutil, lăsând la o parte amănuntul mort care îngreunează aşa de mult cărţile obişnuite de erudiţie. D-sa este şi un iscusit sistematizator, prezentând chestiunile cele mai gingaşe simplu, lămurit şi ordonat. Este bună şi ideia ca să se adauge lucrării şi câte-va facsimile importante. Cartea este accesibilă oricărui cititor.

Z.

G. Kivăran-Răzvan. Pe drumuri africane. Buc. Ed. Librăriei Pavel Suru 1932. Un vol. de 180 p. cu 40 clişee fot. Preţul 80 lei.

Lucrarea de mai sus este cea dintâi carte despre Algeria scrisă de un român. Am urmărit — pare mi-se în ziarul Curentul — publicarea acestei fermecătoare călătorii, capitol cu capitol şi acum cu satisfacţie îmi îmbogăţesc literatura turistică a bibliotecei mele, cu un nou volum.

Pentru noi Românii, Egiptul este mai la îndămână şi mai tentant decât Algeria, care e prea departe Din sudul Franţei însă se poate merge uşor, căci numai 26 ore cu vaporul sunt suficiente, pe când nouă ne trebue cu vapoarele româneşti 4 zile până la Alexandria.. In consecinţă, autorul porneşte dela Marsilia, nu dela Constanţa şi pătrunde în pustiul Saharei până la Ouargla.

Deschizând cartea, remarci imediat planul original al autorului. Renunţând la descrierea amănunţită şi cronologică a călătoriei, îi dă un farmec neobişnuit alegând momentele impresionante şi sintetizându-le în capitole independente unele de altele.

Deşi — pentru acel ce cunoaşte Algeria — lipsesc multe puncte interesante ca: Oran, Constantina, oraşele moarte romane şi altele, totuşi lucrarea prezintă un text armonic, uşor de citit, impresionant şi destul de instructiv — cu toate lipsa hărţii dela sfârşit—Clişeele originale şi perfect de bine reuşite, atrag şi pe un cititor profan. Păcat că preţul prea mare pentru aceste vremuri, cu toată reclama sugestivă ce înveleşte coperta, nu fac accesibilă cartea marelui public.

G. Raşcu

„Cultura Poporului" *sub îngrijirea Asociaţiei Invăţătorilor din Cetatea-Albă. Director T. Iacobescu — An. III Nr. 2-3 Febr. Mart 1932.* In aceleaşi excelente condiţiuni tehnice, cu un variat şi bogat material, înfrumuseţate şi cu câte-va clişee reuşite, care îi dă o înfăţişare simpatică, ne-a sosit la redacţie numărul dublu 2-3 al revistei. „Cultura Poporului" din Cetatea-Albă. Primul articol semnat de *Tudor Răzeşu* este o închinare zilei de 27 Martie: Unirea Basarabiei. *„In Sfatul Ţării s'a plămdit unirea. „Ziua de 27 Martie a însemnat în „viaţa ţării noastre, cel mai de seamă „eveniment istoric, fiindcă cea dintâiu provincie românească revenea la căminul Patriei, după un veac de înlănţuire.*

„Se cuvine cinstirea curată acelor bravi luptători ai neamului „nostru cari au grăbit un proces, ce întârzâia."

Revista ese sub ingrijirea Asociaţiei Invăţătorilor din Cetatea-Albă şi în deosebi, acest număr conţine numeroase articole, care tratează problemele şcolare : *„Adaptarea învăţământului la viaţa locală"* semnat de cunoscutul publicist şi pedagog *A. Culea*, apoi *„însemnări dintr'o excursiune pedagogică în Germania" ; „Individualitate — Personalitate" ; „organe de control în învăţământul primar" ; „Familia ca factor prim în educaţia poporului" ; „O metodă practică" ; „Matematica activă" etc.*

De relevat articolul *„Monografia comunei Plătăreşti„* semnat de *Panait Antohi* şi *Mircea Ispir*, urmarea unor studii monografice din judeţ, o preţioasă contribuţie la cunoaşterea provinciei noastre.

Cu studii de specialitate, presărată şi cu alese articole beletristice, având şi o bogată parte informativă, revista învăţătorilor din Cetatea-Albă, de sub harnica şi inimoasa conducere a d-lui *T. Iacobescu*, reprezintă muncă, pricepere, suflet, jertfă.

Z.

INSEMNĂRI

Vasile Conta (1845—1882) pe care întreaga presă românească l'a comemorat cu prilejul împlinirei a cinci zeci ani dela moartea sa, merită să fie pomenit şi în această publicaţiune cu caracter regional şi care ţine cu totdinadinsul să se ocupe de problemele basarabene, cu tendinţa de a umplea un gol simţit în publicistica românească. Această comemorare este cu atât mai îndreptăţită în „V. B.", că Vasile Conta a fost unul din scriitorii români care a tratat cu multă pătrundere şi cu neţărmurită iubire chestia Basarabiei. Ne referim la acele articole judicioase pe care le-a publicat V. Conta în „Steaua Dunării" la 1878. Aceste articole au fost scrise cu atâta dragoste şi durere pentru provincia noastră, că se creiase chiar o legendă, că Vasile Conta este basarabean de origină *), ceea ce nu corespunde realităţii, V. Conta fiind născut în satul Ghidăoseni, jud. Neamţului, dintr'o familie prea modestă de preot şi a răzbătut în viaţă numai mulţumită extraordinarelor sale însuşiri. A ajuns să studieze cu mijloace puţine şi cu totul întâmplătoare la Academia Mihăileană dela Iaşi, apoi în străinătate — a făcut studii superioare de comerţ la Anvers şi dreptul la Bruxelles, reuşind să scrie la vârsta de 25 ani prima lui lucrare filosofică, pe care au lăudat-o conducătorii sufleteşti de pe atunci ai Apusului European — Darwin, Spencer, Häekel. Bühner, Sully Prud'homme şi alţi prozitivişti. La vârsta de 28 ani, Vasile Conta a ajuns profesor de drept civil la Universitatea din Iaşi; la vârsta de 31 ani — deputat, remarcându-se printr'un talent superior de oratorie argumentată, logică, îmbrăcată în frază concisă; la vârsta de 33 ani — ministru de instrucţie publică şi la 36 de ani membru la Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie; moare la vârsta de 37 ani.

*) In volumul de „Opere Complecte", apărut în 1914, la Sfetea, îngrijit de d. Octav Minar, se face această afirmaţie eronată.

Cu drept cuvânt s'a pus întrebarea, dacă în numărul marilor bărbaţi ai neamului nostru românesc a mai fost vre-un altul, care pornind dintr'o familie modestă şi săracă dela ţară şi fără sprijin din partea cuiva, să ajungă atât de sus numai prin muncă stăruitoare şi prin merite personale? Şi pe lângă cariera sa strălucită, Vasile Conta se ocupă, în mijlocul unei societăţi indiferente şi nepregătite spre a-i gusta opera, cu formularea unei concepţii filosofice, care dacă astăzi ni se prezintă prea învechită, pe vremea sa atrăgea atenţia corifeilor gândirei europene; se ocupă cu ziaristica, făcând o ziaristică superioară, scrie versuri cu caracter filosofic în „Convorbiri Literare". Toate acestea ni'l arată pe primul filosof român şi autorul „Teoriei fatalismului", „Teoriei ondulaţiilor universale", „Originei speciilor", „Introducerii la Metafizică", „Bazelor Metafizicei" şi altor, — într'o lumină frumoasă şi dătătoare de nădejdi in viitorul culturii româneşti.

Profesorul Rădulescu-Motru, recunoscut şi el ca un creator de concepţie filosofică românească, într'un prea frumos articol consacrat vocaţiunii filosofice a lui Vasile Conta scria decurând în revista „România Literară" : „Aceia cari se îndoesc de viitorul culturii româneşti, să reflecteze un moment numai la destinul acestui filosof. Prin sărăcie, boală şi nenorocire, el a ajuns să desăvârşească munca la care era chemat". Prin vocaţiile unor aleşi ca Vasile Conta se întreţine nemurirea spirituală a popoarelor. P. C.

Hipertrofia eului în poezia rusă contimporană.— Este cunoscută tendinţa sufletului omenesc de a-şi exagera valoarea propriei sale personalităţi. In virtutea acestei tendinţi, suntem totdeauna dispuşi să credem că făptuirile noastre sunt cu totul superioare. Dacă acest fapt se produce în mărunte manifestări ale vieţei unor personalităţi fără importanţă pentru societate, le întâmpinăm cu un zâmbet subtil în colţul gurei: ele ne apar ca şi normale, deoarece din aceste exagerări ies uneori tendinţe folositoare de mai bine.

Nu vorbim despre acele personalităţi pe care o soartă ironică le aruncă unde nu le-ar fi nici odată locul. E vorba despre oameni pe cari, mulţi dintre noi, suntem dispuşi să-i considerăm în afară de normalitate, despre... poeţi!

Nu este vorba de fermecătoarele exagerări ale poeţilor care ne fac să petrecem plăcute ceasuri într'un colţ de cămin. Suntem deprinşi de mult cu suferinţele pe cari în mod exagerat ni-le descriu poeţii, şi chiar ne plac. Asemeni, suntem fermecaţi de mica importanţă pe care discipolii lui Apolo o dau fiinţei omeneşti ori decâteori o compară cu divinitatea, sau cu imensa creaţie a lui Dumnezeu

Clasicul *Theodor Tiutcev*, contimporan şi la Veimar al marelui Geothe, zice:

„Natura nu va şti trecutul însă,
„Nici omul care-i pentru noi abis—
„In faţa ei ni-i viaţa groaznic strânsă:
„Suntem doar al naturei simplu vis!

Ce bine stă poetului să se considere, în faţa veşniciei naturei, **un simplu vis!**

Dar nu tot aşa stă cazul cu poeţii moderni ai Rusiei. Ei sufăr de o exagerare a valorii personalităţei, vecină anormalităţei.

Aşa de pildă, e *Alexandru Blok*.

Intr'un cântec ne spune că el a venit pe lume ca să privească la cer, la munţi, la soare şi la învăluirile mărei. Apoi:

„Am prins tot universu'ntr'o privire:
„Eu sunt stăpânul lui!".

Intrucât prin minte-i trec dese revelaţiuni, şi pentrucă toate gândurile i-s'au născut din suferinţă, el singur poate cânta pe această lume:

„Să cânte aşa, au cui îi stă în putinţă?
„Nu-i nimeni decât eu!".

Mai mult, el va trăi mai mult decât însuşi Astrul despre care toată lumea zice că a mijlocit viaţa acestui pământ.

„Eu voi cânta... eu voi cânta de soare
„Şi'n clipa morţii lui!".

Această exagerare culminează în poezia pe care şi-o intitulează: „EU!" şi pe care o transcriem, în parte:

„Eu sunt gingăşia cuvintelor line!
„Toţi ceilalţi mi-au fost vestitorii în ţară!
„Eu primul găsit-am a limbii comoară.—
„Gândiri mincinoase şi cugete fine!

„Eu? — Râul cu limpede mers!
„Intoarcere neaşteptată!
„Eu? — Tunet vioi ca un vers!
„Eu?—Piatră de preţ nestimată!

„Sunt apa ce rupe şi totul cuprinde,
„Chemare de codru întins şi umbros,
„Sunt floarea ce vara pe câmpuri se 'ntinde,
Eu numai pricep şi înţeleg cu folos!".

. . . .

Cu mult mai moderată este autotămâierea altui poet rus, nu mai puţin talentat, *Valerii Briusov*, în poezia ce poartă acelaş titlu ca şi precedenta: „EU!.".

„In pâcla contrazicerilor", poetul nu şi-a sleit forţele. Şi nu şi-a „ros nici mintea 'n angrenage grele!" Intotdeauna a iubit visul şi cuvântul, şi a consacrat versurile sale tuturor zeilor. Dar,

„Am ridicat a mele rugi Astartei şi Gecatei,—
„Pontif suprem, jertfit'am sânge-a sute de vieţi"..

totuşi, pe urmă mergea la picioarele crucificătorilor şi glorifica iubirea tare ca moartea.

Apoi îşi aminteşte că in grădinele liceelor şi academiilor, el era:

„Sârguitor şcolar, pe mine toţi mă lăudară,
„Căci singur eu căutasem farmece 'n cuvinte!"

Umblând prin insula plină de statui, a visărei, urma, când un drum plin de văpaie, când unul şters de 'ntuneric profund, se 'nchină celor „mai corpolenţi şi se cutremură numai la presimţirea umbrei lor.

„Eu am iubit şi pâcla contrazicerei bizară,
„Şi-urzicele fatale cu nesaţiu le-am căutat:
„Pe mine visele şi vorbele mă fermecară,
„Iar versul meu la Zei l'am consacrat!".

Consecvent cu sine însuşi, Briusov, poetul de talent şi cu renume în ultimele decenii ale epocei ţariste, s'a grăbit să se închine actualelor zei corpolenţi ai democraţiei ruso-sovietice.

Dar şi inconsecvenţa poate uneori ucide...

Mihail I. Pricopie

Amintiri despre A. Puşchin.—Credincioşi programului nostru de a înregistra tot ce găsim întâmplător despre trecutul Basarabiei, socotim util să pomenim despre câteva pagini scrise de bătrânul român basarabean Zamfir C. Arbare, în revista ruseasca „Минувшие годы"—Anii trecutului" — Iulie 1908, Petersburg, despre unele amintiri în familia sa asupra marelui poet rus Alexandru S Puşchin din anii exilului la Chişinău, 1820 — 1823. Aceste amintiri i-au fost povestite d-lui Z. Arbore de răposata sa mătuşa Ecaterina Z. Stamo, soră cu răposatul său părinte—Constantin Zaharie Rally.

Trăsăturile caracteristice ale lui A. Puşchin, în baza acestor amintiri, sânt aceleaşi pe care le cunoaştem şi de aiurea: uşurateca lui înflăcărare faţă de femei şi liberalizmul revoluţionar în discuţiile politice. In consecinţă, A. Puşchin a făcut declaraţii de dragoste şi Ecaterinei Z. Stamo — femeie măruntică, dar cu trăsăturile feţii foarte expresive, smadă, cu ochi mari frumoşi, foarte inteligentă şi cetită, dar care, având o cu totul altă concepţie asupra raporturilor între bărbat şi femeie, a ştiut să-i reziste lui Puşchin şi să'l facă să-i rămâie prieten şi devotat şi după plecarea sa din Chişinău la

Odesa. O aventură mai puternică şi cu rezultate fericite pentru literatură avu A. Puşchin în tabăra de ţigani de pe moşia Iurceni ce aparţinea lui Constantin Z. Rally. In această tabără poetul s'a amorezat de frumoasa ţigancă, pe care a descris-o apoi în poema Zamfira. Escapada aceasta a lui Puşchin este povestită cu destule amănunte de informatoarea d-lui Zamfir Rally-Arbore. Ceva mai puţin ni se povesteşte despre liberalizmul, revoluţionar al marelui poet. „Oh, il était tout-a-fait rouge!"—iată fraza ce o spunea Ecaterina Stamo despre Puşchin şi mai adăogea că în casa soţului ei—consilierul de colegiu Apostol C. Stamo, când se discuta în prezenţa lui Puşchin chestiuni politice, acesta era totdeauna rugat să vorbească franţuzeşte,—„pour que les domestiques ne comprennent pas", pe când în absenţa lui Puşchin, temele politice erau discutate în limba grecească.

Informaţiunile, pe care le căpătăm din amintirile de familie ale d-lui Zamfir C Arbore despre A. S. Puşchin din perioada vieţii acestuia la Chişinău, în anii 1820—1823, sânt importante pentru noi şi pentru faptul că aflăm ceva şi despre o oarecare influenţă de concepţie politică a lui Puşchin asupra celor cu care venea în contact poetul. Astfel părintele d-lui Zamfir Rally Arbore — Constantin Zaharie Rally, pe lângă că era un admirator al lui Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Condillac şi Byron, în urma prieteniei cu Puşchin şi-a căpătat o reputaţie destul de rea în ochii administraţiei ruseşti, ceiace l-a stânjenit mult în carieră, din care cauză a şi părăsit-o, plecând în streinătate unde a trăit mulţi ani.

P. H.

† Generalul Ernest Broşteanu —Zilele trecute a încetat din viaţă generalul Ernest Broşteanu. Defunctul era un ostaş viteaz, pururea în serviciul comandat al patriei. A luat parte, în calitate de comandant al reg. 53 infanterie, la luptele din Dobrogea, fiind grav rănit cu prilejul unui atac asupra inamicului.

Numele generalului Ernest Broşteanu este strâns legat şi de istoria alipirei Basarabiei la România. Defunctul a comandat în anul 1918 divizia 21, care a intrat în Chişinău şi a restabilit ordinea în Basarabia bântuită pe atunci de cete netrebnice cari prădau şi ucideau.

Trupele de sub comanda sa au avut de dus lupte crâncene împotriva unor detaşamente ale armatei roşii cari au încercat să împiedice intrarea armatei naţionale în Tighina.

Iată ce spune în această privinţă comunicatul oficial dat de generalul Broşteanu:

„După violente lupte, pe cari Românii nu le-au dorit, dar la care ne-au silit rezistenţa neînţeleasă a trupelor bolşevice, azi la 20 Ianuarie 1918 ora 5 dimineaţa, trupele române după 3 zile de lupte crâncene au ocupat Benderul.

Cetatea şi podul sunt în mâinele noastre.

Am căpătat o enormă cantitate de tunuri, arme şi muniţiuni. Oraşul n'a putut fi cruţat de ororile războiului. Pierderile noastre sunt cu totul neînsemnate. Bolşevicii au fost alungaţi dincolo de Nistru. Pierderile lor se ridică la aproape zece mii de morţi".

Cu moartea generalului Broşteanu, ţara pierde pe unul din fii ei cei mai devotaţi, un ostaş viteaz şi un OM cu caracter integru şi leal.

A. T.

Tipografia Băncii Centrale Cooperative
Chişinău, str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viaţa Basarabiei“ şi-a expus programul în primul ei număr. In cadrul acelui program înţelegem a fi plini de luare aminte faţă de manifestările scrisului românesc ale vlăstarelor născute şi crescute pe pământul Basarabiei şi care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm chemarea noastră cătră toţi aceştia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de ştiinţă şi scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou şi adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeţi nimic şi nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivităţii româneşti de pretutindeni comorile sufleteşti ce zac încă nedeslănţuite în spiritul fraţilor dintre Prut şi Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv şi nu şi-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori şi dând posibilitate oamenilor ei de cultură să afirme aci posibilităţile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noui pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat şi fără ecou.

Chemăm deci pe fraţii noştri la lucru.

„V. B.“.

Abonamentele şi toată corespondenţa pentru revista „Viaţa Basarabei“ se trimite pe adresa următoare:
D-lui Pan. Halippa, str. Iaşilor 15, Chişinău.

Redacţia şi
Administraţia Revistei „V. B.“

Colaboratorii revistei „Viaţa Basarabei“ sunt rugaţi să trimită materialul lor scris citeţ şi numai pe o parte.

Orele de lucru şi de primire la redacţia şi administraţia revistei „Viaţa Basarabiei“ sunt: seara între 6-7.

Redacţia şi administraţia
revistei „V. B.“

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B.“

Acest număr al revistei „Viața Basarabei“ se trimite spre a se lua cunoștință de editura noastră, cu rugămintea către adresați de a se abona.

Reținerea numărului acestuia o vom considera ca un consimțimânt de a se prenumera printre abonații noștri.

Dacă nu doriți să fiți abonat la revistă, rugăm să ne restituiți numerele primite, cu indicația „retur“ și fără a rupe adresa veche.

Administrația revistei „V. B.“

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități lei 500.

Prețul 15 lei